

2026-01

pÿ 1 3 μ É À ¿ » 1 Ä 1 0 - Â μ 3/4 μ » - 3/4 μ 1 Â Ã
 pÿ ‘ 1/2 ± Ä ¿ » 1 0 ® œ μ Ã ì 3 μ 1 ¿ Å À ì Ä ¿ A
 pÿ ” 1 μ , 1/2 ¿ Í Â ” 1 0 ± - ¿ Å : ™ Ã Ä ¿ Á 1 0 - Â
 pÿ 0 ± 1 Ã Í 3 Ç Á ¿ 1/2 μ Â À Á ¿ 0 » ® Ã μ 1 Â .

pÿ α Ã - 1/2 Ä ¶ · Á ± , • Å Ã Ä ± , - ±

pÿ œ μ Ä ± Ä Ä Ç 1 ± 0 ì Á ì 3 Á ± 1/4 1/4 ± ” 1 μ , 1/2 Î 1/2 £ Ç - Å μ É 1/2 , £ Ä Á ± Ä · 3 1 0 ® Ä 0 ± 1 ‘ Ã Æ ¬ » μ 1 ± /
 pÿ š ¿ 1 1/2 É 1/2 1 0 Î 1/2 • Ä 1 Ã Ä · 1/4 Î 1/2 , α μ Ç 1/2 Î 1/2 0 ± 1 ‘ 1/2 , Á É À 1 Ã Ä 1 0 Î 1/2 £ À ¿ Á ‘ Î 1/2 , ± 1/2 μ À 1 Ã Ä ®

<http://hdl.handle.net/11728/13295>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**«Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο
υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου:
Ιστορικές ρίζες και σύγχρονες προκλήσεις.»**

Τσίντζηρα Ευσταθία

Ιανουάριος 2026

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**«Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο
υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου:
Ιστορικές ρίζες και σύγχρονες προκλήσεις.»**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις,
Στρατηγική και Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος.**

**Τσίντζηρα Ευσταθία
Ιανουάριος 2026**

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Τσίντζηρα Ευσταθία, 2026

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστήμιο Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Τσίντζηρα Ευσταθία

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας:

«Οι ιστορικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου: Ιστορικές ρίζες και σύγχρονες προκλήσεις.»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2026 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) κα Γαβριήλ Ελένη, Λέκτορας Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Συντονίστρια Πτυχίου στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: κος Λιάκουρας Πέτρος, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου στο τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά.

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: κα Κυπριανού Άννα Λίζα, Λέκτορας στη Διεθνή Εμπορική Διαιτησία, Συντονίστρια των προγραμμάτων LLB και LLM στο Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Contents

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	4
ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ελληνικά)	7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ (αγγλικά)	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ιστορική αναδρομή και Γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου	13
1.1 Η Ανατολική Μεσόγειος στον ψυχρό πόλεμο και οι νέες ισορροπίες μετά το 1990.....	13
1.2 Ο ρόλος των ενεργειακών κοιτασμάτων. Η στρατηγική θέση Ελλάδας – Κύπρου – Τουρκίας.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Το Διεθνές Δίκαιο και η Ανατολική Μεσόγειος.....	21
2.1 Το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982). Οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών: υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ.....	21
2.3 Η θέση Ελλάδας και Κύπρου στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι σύγχρονες γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο ...	31
3.1 Ανακάλυψη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου	31
3.2 Ανταγωνισμοί και συνεργασίες.....	35
3.3 Τα ζητήματα ασφάλειας, άμυνας και επιρροής.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ενεργειακή διάσταση και η στρατηγική των αγώνων.....	40
4.1 Ανακάλυψη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του φυσικού αερίου	40
4.2 EastMed, LNG και ενεργειακές συμμαχίες	41
4.3 Η ενεργειακή ασφάλεια και η γεωοικονομία.....	43
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αξιότιμη Επιτροπή Αξιολόγησης,

Αξιότιμη κυρία Γαβριήλ Ελένη,

Αξιότιμο ακαδημαϊκό προσωπικό του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου,

Με ιδιαίτερη τιμή και σεβασμό σας παρουσιάζω την παρούσα μεταπτυχιακή μελέτη, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών με τίτλο «Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια» του Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου. Το παρόν εγχείρημα υπήρξε τόσο ένα σημαντικό ακαδημαϊκό όσο και προσωπικό ταξίδι, το οποίο συνέβαλε ουσιαστικά στη διεύρυνση των γνώσεων και της ερευνητικής μου ικανότητας. Η επιλογή του θέματος «Οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο υπό το φως του Διεθνούς Δικαίου: Ιστορικές ρίζες και σύγχρονες προκλήσεις» βασίστηκε σε ένα βαθύ προσωπικό ενδιαφέρον που διαμορφώθηκε σταδιακά μέσα από τις σπουδές, την εξοικείωση με τις διεθνείς πολιτικές εξελίξεις και την δική μου προσωπική επιθυμία να κατανοήσω σε βάθος τον τρόπο με τον οποίο το διεθνές δίκαιο αλληλοεπιδρά με τις γεωπολιτικές ισορροπίες. Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα ιδιαίτερα σύνθετο αλλά και στρατηγικά κρίσιμο περιφερειακό σύστημα, όπου ιστορικά γεγονότα, διπλωματικές εντάσεις, ζητήματα κυριαρχίας καθώς και ενεργειακά συμφέροντα συνθέτουν ένα πολυδιάστατο πεδίο ανάλυσης. Η προσέγγιση αυτών των θεμάτων απαιτεί όχι μόνο γνώση αλλά και νηφαλιότητα, μεθοδολογική ακρίβεια και βαθιά κατανόηση των βασικών αρχών του Διεθνούς Δικαίου. Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας της μελέτης αυτής, σαφώς και κλήθηκα να αντιμετωπίσω μια σειρά από ερευνητικές και μεθοδολογικές προκλήσεις. Η συγκέντρωση και αξιολόγηση ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας, η αναζήτηση επίσημων πηγών, η ανάλυση ιστορικών τεκμηρίων και νομικών κειμένων, καθώς και η ανάγκη σύνθεσης πολύπλοκων γεωπολιτικών παραμέτρων αποτέλεσαν απαιτητικές, ωστόσο εξαιρετικά δημιουργικές διαδικασίες. Ταυτόχρονα, μέσω της συστηματικής μελέτης των εξελίξεων στην περιοχή, και της προσπάθειας ενσωμάτωσης αφενός ιστορικών ριζών, αφετέρου συγχρόνων

προκλήσεων με βοήθησαν να διαμορφώσω μια περισσότερο ώριμη και ολοκληρωμένη επιστημονική προσέγγιση.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να εκφράσω τις πιο θερμές μου ευχαριστίες προς την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, κυρία Γαβριήλ Ελένη, για την πολύτιμη καθοδήγηση της, την επιστημονική της συνεισφορά και τη συνεχή υποστήριξή της σε όλα τα στάδια της παρούσας ερευνητικής διαδικασίας. Οι καίριες παρατηρήσεις της, η υπομονή, η ενθάρρυνση και η αφοσίωσή της υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες για την επιτυχή ολοκλήρωση της μεταπτυχιακής διατριβής. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω θερμά το σύνολο των διδασκόντων του μεταπτυχιακού προγράμματος για το υψηλό επίπεδο διδασκαλίας, την επιστημονική επάρκεια και την ακαδημαϊκή έμπνευση που προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Το Πανεπιστήμιο Πάφου ήταν για εμένα ένας χώρος πνευματικής ανάπτυξης, εντός του οποίου μου δόθηκε η ευκαιρία να καλλιεργήσω τις γνώσεις, τις δεξιότητες και την κριτική μου σκέψη. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς το οικογενειακό και φιλικό μου περιβάλλον για τη συνεχή και πλήρη στήριξη, την κατανόηση και την ενθάρρυνση που μου προσέφεραν σε όλη τη διάρκεια αυτής της προσπάθειας. Η παρουσία τους σε αυτό το ταξίδι λειτούργησε ως ένα σημείο αναφοράς και δύναμης, ιδιαίτερα στις πιο απαιτητικές στιγμές της έρευνας. Ολοκληρώνοντας, επρόκειτο για το αποτέλεσμα μιας συλλογικής διαδρομής, στην οποία συνέβαλαν πολλοί άνθρωποι και φορείς, τους οποίους ευχαριστώ ειλικρινά για την βοήθειά τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ελληνικά)

Η μεθοδολογία που ακολουθείται βασίζεται στη συνδυαστική ανάλυση πρωτογενών νομικών κειμένων, διεθνών συμβάσεων, αποφάσεων διεθνών δικαστηρίων, επίσημων εγγράφων κρατών και διεθνών οργανισμών, καθώς και εκτεταμένης ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας. Παράλληλα, χρησιμοποιείται ιστορικο-γεωπολιτική προσέγγιση για την ανάδειξη των γεγονότων και των εξελίξεων που καθόρισαν τη σύγχρονη μορφή των περιφερειακών ανταγωνισμών. Η μελέτη ενσωματώνει επίσης ανάλυση σύγχρονων ενεργειακών δεδομένων, εξελίξεων στην περιφερειακή ασφάλεια και στρατηγικών συμμαχιών. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί περιοχή όπου η ιστορική μνήμη, τα νομικά κενά, οι διαφορετικές ερμηνείες του διεθνούς δικαίου και τα γεωστρατηγικά συμφέροντα συγκλίνουν, δημιουργώντας ένα περιβάλλον διαρκούς αστάθειας. Εντοπίζεται παράλληλα σημαντική απόκλιση ανάμεσα στη θεωρητική εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και στην πολιτική πρακτική των κρατών, γεγονός που ενισχύει τις εντάσεις και περιορίζει τις δυνατότητες ειρηνικής επίλυσης διαφορών. Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου, με στόχο τη διερεύνηση των ιστορικών ριζών και των σύγχρονων προκλήσεων που διαμορφώνουν το σημερινό στρατηγικό περιβάλλον της περιοχής. Ο κύριος στόχος της μελέτης είναι να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο οι διεθνείς νομικές αρχές —ιδίως το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), οι κανόνες για την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών και οι βασικές αρχές κυριαρχίας και κυριαρχικών δικαιωμάτων— επηρεάζουν τις διακρατικές σχέσεις, τις διεκδικήσεις και τις ισορροπίες ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο. Συμπερασματικά, η εργασία επισημαίνει την ανάγκη ενίσχυσης των θεσμών διεθνούς συνεργασίας, την προώθηση μηχανισμών επίλυσης διαφορών και τη σημασία της συνεπούς εφαρμογής του διεθνούς δικαίου ως βασικό εργαλείο σταθερότητας και ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Λέξεις-κλειδιά: Διεθνές Δίκαιο, Ανατολική Μεσόγειος, UNCLOS, Γεωπολιτική, ΑΟΖ, Θαλάσσιες ζώνες

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (αγγλικά)

This Master's Thesis examines the geopolitical developments in the Eastern Mediterranean through the lens of International Law, aiming to investigate both the historical roots and the contemporary challenges that shape the region's current strategic landscape. The primary objective of this study is to analyze how international legal principles—particularly the Law of the Sea (UNCLOS), rules governing maritime zone delimitation, and the core principles of sovereignty and sovereign rights—affect interstate relations, territorial claims, and power dynamics in the Eastern Mediterranean. The methodology employed combines the systematic analysis of primary legal sources, international conventions, decisions of international courts, and official documents issued by states and international organizations, along with an extensive review of Greek and English-language academic literature. Additionally, a historical–geopolitical approach is used to highlight key events and developments that defined the modern nature of regional competition. The study further incorporates the examination of contemporary energy-related data, regional security dynamics, and strategic alliances. The findings reveal that the Eastern Mediterranean is a region where historical memory, legal ambiguities, differing interpretations of international law, and geopolitical interests intersect, creating a persistent environment of instability. The research identifies a considerable gap between the theoretical application of International Law and the political practices of states, a discrepancy that reinforces tensions and limits opportunities for peaceful dispute resolution. In conclusion, the thesis underscores the need to strengthen international cooperation mechanisms, promote effective dispute settlement frameworks, and ensure the consistent application of International Law as a fundamental tool for stability and security in the Eastern Mediterranean.

Keywords: International Law, Eastern Mediterranean, UNCLOS, Geopolitics, EEZ, Maritime Zones

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ανατολική Μεσόγειος συνιστά μία από τις διαχρονικά πιο σύνθετες και κρίσιμες γεωπολιτικές περιοχές που εντάσσονται στο διεθνές σύστημα. Η γεωγραφική της θέση, στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων και στο επίκεντρο μεγάλων θαλασσίων οδών, την καθιστά ζωτικό χώρο ανταγωνισμού, συνεργασίας και συχνά εντάσεων ανάμεσα σε περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η περιοχή αποτέλεσε ένα θέατρο έμμεσων ανταγωνισμών μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, ενώ μετά το 1990 δημιουργήθηκαν νέες ισορροπίες, με τις περιφερειακές δυνάμεις – Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ, Κύπρο και Αίγυπτο – να διεκδικούν αναβαθμισμένο ρόλο. Η Ανατολική Μεσόγειος συνιστά μία από τις διαχρονικά πιο σύνθετες και κρίσιμες γεωπολιτικές περιοχές που εντάσσονται στο διεθνές σύστημα. Η γεωγραφική της θέση, στο σταυροδρόμι των τριών ηπείρων και στο επίκεντρο μεγάλων θαλασσίων οδών, την καθιστά ζωτικό χώρο ανταγωνισμού, συνεργασίας και συχνά εντάσεων ανάμεσα σε περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η περιοχή αποτέλεσε ένα θέατρο έμμεσων ανταγωνισμών μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, ενώ μετά το 1990 δημιουργήθηκαν νέες ισορροπίες, με τις περιφερειακές δυνάμεις – Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ, Κύπρο και Αίγυπτο – να διεκδικούν αναβαθμισμένο ρόλο.

Η τελευταία δεκαετία σηματοδότησε περαιτέρω όξυνση των γεωπολιτικών εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο, όχι μόνο λόγω της ανακάλυψης σημαντικών ενεργειακών κοιτασμάτων φυσικού αερίου και της αναδιάταξης των ενεργειακών διαδρομών αλλά και επειδή η εκμετάλλευσή τους αναδεικνύει κρίσιμα νομικά ζητήματα σχετικά με την οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) και της υφαλοκρηπίδας, σύμφωνα με τα πρότυπα του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας. Αυτές οι νομικές διεκδικήσεις επηρεάζουν άμεσα τις διακρατικές σχέσεις, καθώς καθορίζουν ποια κράτη έχουν δικαίωμα έρευνας και εκμετάλλευσης εντός των θαλασσίων ζωνών τους (Papadimitriou, 2016: 88-95; Tziarras, 2017: 120–127). Υπό αυτό το πρίσμα, η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει στη μελέτη των γεωπολιτικών εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο μέσα από ένα θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου. Η ανάλυση υιοθετεί ένα διττό προσανατολισμό: αφενός επιχειρεί μια ιστορική και γεωπολιτική προσέγγιση των βαθύτερων αιτιών διά των οποίων διαμορφώθηκε η

σύγχρονη πραγματικότητα στη περιοχή, αφετέρου στρέφεται στη νομική διάσταση των εξελίξεων, ιδιαίτερα σε ζητήματα οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών, ασφάλειας ναυσιπλοΐας, ενεργειακής εκμετάλλευσης και διεθνών συνθηκών. Το Διεθνές Δίκαιο, ειδικότερα το Δίκαιο της Θάλασσας, όπως αυτό κωδικοποιήθηκε στη Σύμβαση UNCLOS του 1982, αποτελεί θεμέλιο αναφοράς για τη νομιμότητα, τη σταθερότητα και την ειρηνική επίλυση των διαφορών στη περιοχή, παρά το γεγονός ότι ορισμένοι κρίσιμοι δρώντες, κυρίως η Τουρκία, δεν είναι συμβαλλόμενα μέλη στη Σύμβαση, προκαλώντας σημαντικές νομικές αλλά και πολιτικές προκλήσεις.

Η επιλογή του θέματος προκύπτει από την αυξανόμενη σημασία που έχει αποκτήσει η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου στη παγκόσμια διεθνή ατζέντα. Από τη μία, η εξελισσόμενη ενεργειακή κρίση και η επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαφοροποιηθούν οι πηγές ενέργειας καθιστούν την περιοχή πιθανό πυλώνα ασφάλειας. Από την άλλη, οι κατ' εξακολούθηση συνεχιζόμενες ελληνοτουρκικές εντάσεις, η τουρκική διεκδικητικότητα, το Κυπριακό ζήτημα, η εύθραυστη μεταπολεμική κατάσταση στη Μέση Ανατολή, καθώς και η εμπλοκή των εξωπεριφερειακών δυνάμεων (ΗΠΑ, Κίνας, Ρωσία) συγκροτούν ένα περίπλοκο και ασταθές περιβάλλον. Επομένως, η διερεύνηση των εξελίξεων μέσα από το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου δεν αποτελεί μόνο ακαδημαϊκή ανάγκη, αλλά και συμβολή στην κατανόηση των δυνατοτήτων και των ορίων των διεθνών κανόνων σε μια περιοχή υψηλής στρατηγικής σημασίας. Η εργασία στοχεύει να απαντήσει στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα: ***Πώς οι σύγχρονες γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο αλληλεπιδρούν με το ισχύον πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου και σε ποιο βαθμό το τελευταίο δύναται να ρυθμίσει αποτελεσματικά τις περιφερειακές αντιπαραθέσεις;*** Το δοθέν ερώτημα εξειδικεύεται σε επιμέρους υποερωτήματα, όπως:

1. Ποιες είναι οι ιστορικές ρίζες των σημερινών γεωπολιτικών ανταγωνισμών;
2. Με ποιους τρόπους τα ενεργειακά κοιτάσματα μεταβάλλουν τις ισορροπίες ισχύος;
3. Ποιες είναι οι βασικές νομικές αρχές που διέπουν την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών;
4. Πως ερμηνεύουν και εφαρμόζουν οι κύριοι δρώντες τις διεθνείς τάξεις;
5. Ποιες μελέτες περίπτωσης αποτυπώνουν χαρακτηριστικά τις αντιφάσεις μεταξύ γεωπολιτικής πρακτικής και νομικής κανονιστικότητας;

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση των ελληνικών και κυπριακών θέσεων, της τουρκικής πρακτικής, ακόμη και στις πρόσφατες συμμαχίες που διαμορφώνονται, όπως το τριμερές σχήμα Ελλάδα – Κύπρου – Ισραήλ ή οι συμφωνίες ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας-Αιγύπτου και Κύπρου-Αιγύπτου.

Μεθοδολογικά, η εργασία βασίζεται σε έναν συνδυασμό βιβλιογραφικής έρευνας, ανάλυσης πρωτογενών νομικών κειμένων (διεθνείς συνθήκες, διμερείς συμφωνίες, αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων), επιστημονικών άρθρων, καθώς και επίκαιρων μελετών διεθνών οργανισμών και δεξαμενών σκέψης. Επιλέγονται συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης, όπως η οριοθέτηση ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο, το τουρκολιβυκό μνημόνιο του 2019, οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο Αιγαίο και η αξιοποίηση των κοιτασμάτων «Αφροδίτη» και «Λεβιάθαν». Οι περιπτώσεις αυτές μας επιτρέπουν μια εφαρμοσμένη, συγκριτική και εμπειριστατωμένη μελέτη της αλληλεπίδρασης πολιτικής και δικαίου, αναδεικνύοντας τις δομικές αντιφάσεις και τα πιθανά πεδία σύγκλισης.

Η χρονική περίοδος που εξετάζεται ξεκινά από την ύστερη φάση του Ψυχρού Πολέμου, τη δεκαετία του 1980, και εκτείνεται μέχρι τις σημερινές εξελίξεις της δεκαετίας του 2020. Αυτή η επιλογή δικαιολογείται από το γεγονός ότι η περίοδος αυτή αποτυπώνει τόσο τις παλαιές σταθερές ισχύος όσο και τις νέες δυναμικές που προέκυψαν μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, ιδίως σε σχέση με την ενεργειακή πολιτική, την ασφάλεια, τις εδαφικές διεκδικήσεις, καθώς και την αναβάθμιση της περιοχής στο διεθνές γεωπολιτικό στερέωμα. Επρόκειτο για ένα χρονικό εύρος μέσω του οποίου επιτρέπεται η κατανόηση της συνέχειας και της ασυνέχειας των στρατηγικών επιλογών των κρατών.

Η δομή της εργασίας οργανώνεται σε τέσσερα βασικά κεφάλαια και ολοκληρώνεται με τα τελικά συμπεράσματα. Το πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζει την ιστορική και γεωπολιτική αναδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, εστιάζοντας στην σημασία της περιοχής κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, στη διαμόρφωση νέων ισορροπιών μετά το 1990, στον ρόλο των ενεργειακών κοιτασμάτων και τέλος στη στρατηγική θέση των κρατών Ελλάδα, Κύπρου και Τουρκίας. Ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο, το οποίο προσεγγίζει σε θεωρητικό επίπεδο το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και αναλύει τις βασικές νομικές αρχές που διέπουν τις θαλάσσιες ζώνες. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις γεωπολιτικές

εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην Ανατολική Μεσόγειο. Πιο αναλυτικά, δίνεται έμφαση στις θέσεις, τη στρατηγική και τις πρακτικές των βασικών κρατικών δρώντων, καταγράφοντας τις πολιτικές τους προτεραιότητες και την εφαρμογή ή την απόκλιση από τις διεθνείς νομικές διατάξεις. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, αναφέρεται σε επιλεγμένες μελέτες περίπτωσης, αναλύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι γεωπολιτικές εξελίξεις επηρεάζουν ή συγκρούονται με το Διεθνές Δίκαιο. Τέλος, παρατίθενται τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης, ενώ αξιολογείται και η δυνατότητα του Διεθνούς Δικαίου να ρυθμίζει αποτελεσματικά τις περιφερειακές αντιπαραθέσεις και να προτείνει κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

Συνολικά, η εργασία επιδιώκει να προσφέρει μια ολοκληρωμένη και πολυεπίπεδη ανάλυση της Ανατολικής Μεσογείου, φωτίζοντας το πως οι σύγχρονες γεωπολιτικές εξελίξεις ενσωματώνονται ή συγκρούονται με το Διεθνές Δίκαιο. Επιπρόσθετα, φιλοδοξεί να συμβάλει στην κατανόηση ενός από τα πλέον ασταθή και στρατηγικά σημαντικά πεδία της διεθνούς πολιτικής, προσφέροντας θεωρητικά τεκμηριωμένες και εμπειρικά θεμελιωμένες απαντήσεις σε κρίσιμα ερωτήματα που αφορούν το μέλλον της περιοχής.

Η ανάλυση των σύγχρονων νομικών ζητημάτων στην Ανατολική Μεσόγειο δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν οι σημερινές γεωπολιτικές και κρατικές διεκδικήσεις. Οι αντιλήψεις περί θαλάσσιας κυριαρχίας, στρατηγικού ελέγχου και δικαιοδοσίας εξελίχθηκαν σταδιακά κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, επηρεαζόμενες από τις συμμαχικές δομές, τις περιφερειακές συγκρούσεις και τη σταδιακή κωδικοποίηση του Δικαίου της Θάλασσας. Η υιοθέτηση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) το 1982 παρείχε ένα νομικό πλαίσιο για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών, όπως η υφαλοκρηπίδα και η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, ωστόσο η εφαρμογή του στην Ανατολική Μεσόγειο παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένη με ιστορικές διενέξεις, ασύμμετρες σχέσεις ισχύος και αντικρουόμενες ερμηνείες κυριαρχικών δικαιωμάτων (Shaw, 2017: 353-360; Tanaka, 2019: 145-152). Υπό αυτό το πρίσμα, η ιστορική αναδρομή που ακολουθεί στο πρώτο κεφάλαιο λειτουργεί ως αναγκαίο ερμηνευτικό υπόβαθρο για την κατανόηση των σύγχρονων νομικών αντιπαραθέσεων γύρω από την ΑΟΖ, την υφαλοκρηπίδα και τη θαλάσσια δικαιοδοσία στην περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ιστορική αναδρομή και Γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου

1.1 Η Ανατολική Μεσόγειος στον ψυχρό πόλεμο και οι νέες ισορροπίες μετά το 1990

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτέλεσε έναν από τους πλέον στρατηγικά κρίσιμους χώρους κατά τον Ψυχρό Πόλεμο, εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης, των φυσικών πόρων και των θαλάσσιων διαδρομών που συνδέουν την Ευρώπη με την Ασία και την Αφρική (Hale, 2016: 45). Η περιοχή βρισκόταν στο επίκεντρο των αντιπαραθέσεων μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, που επιδίωκαν, η κάθε μια από την πλευρά τους, να εξασφαλίσουν την στρατηγική τους επιρροή σε μια περίοδο υψηλής διεθνούς έντασης. Η στρατηγική σημασία της Τουρκίας έγινε εμφανής ύστερα από την απόφαση της να ενταχθεί στο NATO το 1952. Το κράτος αυτό λειτούργησε ως μια ασπίδα για την Δύση, διασφαλίζοντας σε κάθε περίπτωση τα Στενά του Βοσπόρου και παρέχοντας κρίσιμες στρατιωτικές βάσεις, οι οποίες επέτρεπαν στις ΗΠΑ να παρακολουθούν τις κινήσεις της Σοβιετικής Ένωσης στη Μαύρη Θάλασσα (Tocci, 2008: 58-60). Η γεωγραφική θέση της Τουρκίας συνδυαστικά με την πολιτική της σταθερότητα και τη στρατηγική της ευθυγράμμιση με τη Δύση, την ανέδειξε σε έναν βασικό πυλώνα του NATO στη περιοχή. Η Ελλάδα, παρά τις πολιτικές αναταράξεις στο εσωτερικό της κατά την περίοδο αυτή, αποτέλεσε επίσης έναν στρατηγικό συνέταιρο των ΗΠΑ και του NATO. Η γειτνίαση με τα σοβιετικά σύνορα και η θέση της στο Αιγαίο, καθιστούσαν την ίδια τη χώρα ένα κεντρικό σημείο επιτήρησης και συντονισμού των στρατηγικών δράσεων (Dockos, 2005: 28-32). Η πολιτική και στρατιωτική συνεργασία με τις Ηνωμένες Πολιτείες ενίσχυσε την ικανότητα της Ελλάδας να ανταποκριθεί σε περιφερειακές κρίσεις και να προστατεύσει τα συμφέροντά της. Η Κύπρος, μετά την ανεξαρτησία της το 1960, αναδείχθηκε σε έναν σημαντικό γεωπολιτικό κόμβο. Η θέση του νησιού επέτρεπε τον έλεγχο των νοτίων θαλάσσιων οδών και την στρατιωτική παρουσία σε ένα σημείο κομβικής σημασίας για τις υπερδυνάμεις του Ψυχρού Πολέμου. Η πολιτική κρίση και η στρατιωτική σύγκρουση ανάμεσα στις ελληνικές και τουρκικές κοινότητες κατέστησαν την Κύπρο πεδίο έντασης που απαιτούσε τη διεθνή παρέμβαση (Heraclides, 2009: 75-80).

Η τουρκική εισβολή στη χώρα το 1974 και η κατοχή του βόρειου τμήματος του νησιού οδήγησαν στην κορύφωση της κρίσης, επισημαίνοντας τα όρια της μικρής χώρας απέναντι σε μεγαλύτερες δυνάμεις.¹ Η στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου δεν περιοριζόταν μόνο στη παρουσία των στρατιωτικών δυνάμεων. Ιδιαίτερα σημαντικές αποτελούν οι θαλάσσιες οδοί της περιοχής, οι οποίες συνδέουν τη Μεσόγειο με τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ασία, κρίσιμες όσον αφορά το διεθνές εμπόριο και την ενεργειακή ασφάλεια των δυτικών δυνάμεων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, μέσω των στρατιωτικών τους βάσεων σε Ελλάδα και Τουρκία, εξασφάλιζαν την ελεύθερη ναυσιπλοΐα καθώς και τη προστασία των συμμαχικών συμφερόντων (Dockos, 2005: 23-26).

Η ένταση στο Αιγαίο μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας, ιδιαίτερα κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970, κατέδειξε τη σύνθετη φύση των περιφερειακών διαφορών, όπου ιστορικά, εθνικά και στρατηγικά συμφέροντα αλληλοεπικαλύπτονται. Οι ελληνικές και τουρκικές διεκδικήσεις γύρω από τα νησιά, τις υφαλοκρηπίδες και τις θαλάσσιες ζώνες δημιουργούσαν ένα συνεχές πεδίο διπλωματικής και στρατιωτικής αντιπαράθεσης, στο οποίο οι μεγάλες δυνάμεις διαδραμάτιζαν ρυθμιστικό ρόλο.² Στη διάρκεια της ίδιας περιόδου, άλλες περιφερειακές δυνάμεις, όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, ανέπτυξαν τόσο στρατηγικές συνεργασίες όσο και αντιπαλότητες, σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώθηκε η περιφερειακή ισορροπία των δυνάμεων. Η Συμμαχία του Κάιρου με τα αραβικά κράτη, η

¹ Η τουρκική εισβολή στη Κύπρο το 1974 αποτέλεσε κορυφαίο σημείο κρίσης στην Ανατολική Μεσόγειο, επιδεικνύοντας την αδυναμία των μικρών κρατών να υπερασπιστούν πλήρως την εδαφική τους ακεραιότητα χωρίς τη στήριξη των υπερδυνάμεων. Η επιχείρηση είχε σημαντικές στρατηγικές συνέπειες: αφενός η Τουρκία εξασφάλισε στρατηγικό προγεφύρωμα, αφετέρου οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας και οι διεθνείς συμμαχίες, ιδιαίτερα εντός του NATO, δοκιμάστηκαν σοβαρά. Παράλληλα, ανέδειξε τον ρόλο του διεθνούς δικαίου σε περιφερειακές συγκρούσεις, καθώς οι διεθνείς αντιδράσεις επικεντρώθηκαν στην εδαφική ακεραιότητα και στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Η στρατηγική σημασία της Κύπρου έγινε σαφής για τη Δύση, εφόσον ο έλεγχος του νησιού επηρεάζει άμεσα την ασφάλεια των θαλασσίων οδών προς τη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο (Hale, 2016: 102-105).

² Οι εντάσεις Ελλάδας-Τουρκίας στη περιοχή του Αιγαίου δεν περιορίζονται μόνο σε εδαφικές διαφορές αλλά αφορούν μια σύνθετη αλληλεπίδραση στρατηγικών, πολιτικών και διεθνών παραμέτρων. Η διεκδίκηση νησιών, υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ δημιουργεί ένα συνεχές πεδίο διαπραγματεύσεων, ενίοτε και στρατιωτικών εντάσεων, ενώ οι Μεγάλες Δυνάμεις εμπλέκονται ως ρυθμιστές για τη διατήρηση της ισορροπίας στην ευρύτερη περιοχή. Η Ελλάδα, ως γεωπολιτικός κόμβος αλλά και μέλος του NATO, αξιοποιεί τη συνεργασία με τις ΗΠΑ τόσο για στρατιωτική όσο και για διπλωματική υποστήριξη, ενώ η Τουρκία χρησιμοποιεί την ένταξη της στο NATO αλλά και τη στρατηγική γεωγραφική της θέση προκειμένου να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα. Η διεξοδική ανάλυση των εντάσεων αυτών αναδεικνύει τη σημασία των διεθνών κανόνων και της στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων (Dockos, 2005: 28-32).

ισραηλινή στρατηγική ασφάλειας και οι διακρατικές συμφωνίες για αμυντική συνεργασία αποτέλεσαν βασικούς παράγοντες στην δύναμη της περιφέρειας (Yergin, 1992: 310-315). Αυτού του είδους οι πολιτικές, συνδέονταν με μια ευρύτερη στρατηγική των υπερδυνάμεων, που προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να ελέγξουν την εξάπλωση της επιρροής που ασκούσε η κάθε πλευρά. Η παρουσία στρατιωτικών βάσεων, οι διπλωματικές πρωτοβουλίες και οι ενεργειακές ανησυχίες δημιούργησαν ένα πολύπλοκο πλαίσιο μέσα στο οποίο οι μικρότεροι δρώντες ήταν αναγκασμένοι να εξισορροπούν μεταξύ μεγάλων δυνάμεων. Η Ελλάδα και η Κύπρος ανέπτυξαν πολιτικές στρατηγικής συνεργασίας με συμμάχους στο πλαίσιο NATO και δυτικών δυνάμεων, ενώ η Τουρκία ενίσχυσε τη περιφερειακή της θέση αξιοποιώντας το NATO και τη στρατηγική γεωγραφική της θέση (Tocci, 2008: 58-60). Η ιστορική αναδρομή της Ανατολικής Μεσογείου στον Ψυχρό Πόλεμο αποδεικνύει ότι η περιοχή υπήρξε ένα κρίσιμο πεδίο γεωπολιτικής επιρροής, όπου η στρατηγική, η ασφάλεια και η διεθνής πολιτική αλληλεπιδρούν άρρηκτα. Η κατανόηση των ιστορικών αυτών διαδικασιών είναι απαραίτητη για την ανάλυση των μεταψυχροπολεμικών ισορροπιών και των σύγχρονων προκλήσεων. Σημαντική μεταβολή στις ισορροπίες στη περιοχή, σημειώθηκαν μετά το 1990, δηλαδή μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

Πιο συγκεκριμένα, η πτώση του Τείχους του Βερολίνου το 1989 και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 σηματοδότησαν την αρχή μιας νέας εποχής για την Ανατολική Μεσόγειο, όπου οι παραδοσιακές αντιπαλότητες επαναπροσδιορίστηκαν υπό το πρίσμα του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος (Tocci, 2008: 62-66). Η ενίσχυση της αμερικανικής παρουσίας στη περιοχή, η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ενεργότερη ανάμιξη διεθνών οργανισμών άλλαξαν την ισορροπία των δυνάμεων. Η Ελλάδα, εκμεταλλευόμενη την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη συνεργασία με το NATO, επανεκτίμησε τη στρατηγική της τόσο στο Αιγαίο όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο.³ Οι προσπάθειες αυτές στόχευαν στη μείωση των εντάσεων με την Τουρκία,

³ Μετά το 1990, η Ελλάδα εκμεταλλεύτηκε την ένταξή της στην ΕΕ και τη συνεργασία της με το NATO για να επαναπροσδιορίσει τη θέση της στην Ανατολική Μεσόγειο. Η διπλωματική και στρατιωτική στρατηγική στόχευε στη διαχείριση των εντάσεων με την Τουρκία, την ενίσχυση των θαλάσσιων ζωνών και τη διασφάλιση της περιφερειακής ασφάλειας. Η Ελλάδα συνδύαζε νομική τεκμηρίωση και διεθνείς συμμαχίες για να προωθήσει τα εθνικά συμφέροντα σε έναν μεταβαλλόμενο περιφερειακό χώρο (Dockos, 2005: 35-39; Tocci, 2008: 62-66).

στην ενίσχυση της περιφερειακής ασφάλειας και στη διασφάλιση των θαλάσσιων ζωνών. Παράλληλα η Τουρκία, υπό την ηγεσία του Τουργκούλ Οζάλ προχώρησε σε οικονομική ανάπτυξη και στρατιωτική αναβάθμιση, την ίδια στιγμή που διαμόρφωνε μια ενεργητική στρατηγική παρουσίας στην Ανατολική Μεσόγειο, γνωστή σήμερα και ως «Γαλάζια Πατρίδα» (Öniş, 2017: 58-63). Η Κύπρος μετά από δεκαετίες έντασης και αποτυχημένων συνομιλιών επανένωσης, αποτέλεσε κεντρικό πεδίο διαπραγμάτευσης μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και διεθνών οργανισμών.⁴ Ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν καθοριστικός στη δημιουργία μηχανισμών επίλυσης κρίσεων και στη προώθηση συμφωνιών για την ασφάλεια των θαλάσσιων ζωνών. Επιπλέον, η ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων ενίσχυσε την γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου, καθιστώντας την κρίσιμη για περιφερειακή σταθερότητα και συνεργασίες (Heraclides, 2009: 85-90; Yergin, 1992: 322-328). Η μεταψυχροπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται επίσης από *διπλωματική πολυπλοκότητα*. Οι εντάσεις Ελλάδας-Τουρκίας δεν περιορίζονται πλέον μόνο στο Αιγαίο, αλλά επεκτείνονται στις ενεργειακές και εμπορικές ζώνες, δημιουργώντας ανάγκη για νομική τεκμηρίωση και διπλωματική διαχείριση.⁵

Η εφαρμογή διεθνούς δικαίου, κυρίως μέσω της Σύμβασης του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982), και οι διαπραγματεύσεις για την ΑΟΖ, απέκτησαν κεντρική σημασία για τη διατήρηση ισορροπίας στην περιοχή (Tocci, 2008: 70-73). Οι νέοι περιφερειακοί παίκτες, όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, ανέδειξαν νέες δυναμικές συνεργασίας και ανταγωνισμού. Διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες στον τομέα της ενέργειας, της άμυνας και του εμπορίου δημιούργησαν ένα πολύπλοκο δίκτυο συμμαχιών και επιρροής.⁶

⁴ Η Κύπρος αποτέλεσε κεντρικό πεδίο διαπραγμάτευσης, με τον ΟΗΕ και την ΕΕ να παρέχουν μηχανισμούς επίλυσης κρίσεων. Η γεωστρατηγική της σημασία ενισχύθηκε από την ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων, καθιστώντας την κρίσιμη για συνεργασίες και περιφερειακή σταθερότητα. Η διαχείριση των εντάσεων απαιτούσε διπλωματική σοφία και νομική τεκμηρίωση, ιδιαίτερα στην εφαρμογή της UNCLOS 1982 και των διεθνών κανόνων (Heraclides, 2009: σ.85-90, Yergin, 1992: 322-328).

⁵ Μετά το 1990, οι εντάσεις Ελλάδας-Τουρκίας εξελίχθηκαν σε περίπλοκη διπλωματική και νομική αντιπαράθεση, ειδικά για την υφαλοκρηπίδα και την ΑΟΖ. Η χρήση διεθνούς δικαίου και η συμμετοχή διεθνών οργανισμών αποτέλεσαν καθοριστικά εργαλεία για την αποφυγή στρατιωτικών συγκρούσεων και τη διατήρηση ισορροπίας στην περιοχή (Tocci, 2008: 70-73).

⁶ Ισραήλ και Αίγυπτος ανέδειξαν νέες συνεργασίες και ανταγωνισμούς στην Ανατολική Μεσόγειο, κυρίως σε ενέργεια, άμυνα και εμπόριο. Οι διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες δημιούργησαν δίκτυα συμμαχιών

Η στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου πλέον καθορίζεται όχι μόνο από τις υπερδυνάμεις αλλά και από τις περιφερειακές δυνάμεις, οι οποίες επιχειρούν να διασφαλίσουν πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους και εμπορικούς δρόμους (Kaliber & Ratelle, 2022: 45-52). Η περίοδος αυτή έθεσε τις βάσεις για τις σύγχρονες γεωπολιτικές εξελίξεις, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για συνδυασμένη στρατηγική, διπλωματική και νομική ανάλυση, καθώς οι ιστορικές διαφορές, οι ενεργειακές προκλήσεις και οι διεθνείς πιέσεις απαιτούν ολοκληρωμένη θεώρηση των διεθνών σχέσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Άλλο ένα σημαντικό κομμάτι που αξίζει να αναφερθεί αφορά τον ρόλο των ενεργειακών κοιτασμάτων, το οποίο θα εξετάσουμε στο επόμενο υποκεφάλαιο.

1.2 Ο ρόλος των ενεργειακών κοιτασμάτων. Η στρατηγική θέση Ελλάδας – Κύπρου – Τουρκίας

Η ανακάλυψη και η εκμετάλλευση κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στην Ανατολική Μεσόγειο από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 έχουν μεταμορφώσει τη γεωπολιτική εικόνα της περιοχής. Οι περιοχές της Κύπρου, της Ελλάδας και της Τουρκίας έχουν καταστεί κεντρικοί κόμβοι στον ενεργειακό χάρτη, με σημαντικό οικονομικό και στρατηγικό ενδιαφέρον για περιφερειακές και διεθνείς δυνάμεις (Tsakiris, 2015: 112-118). Η ύπαρξη φυσικών πόρων ενίσχυσε τη διαπραγματευτική θέση των κρατών και προκάλεσε νέες μορφές συνεργασίας αλλά και ανταγωνισμού, ειδικά γύρω από την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) και την υφαλοκρηπίδα.⁷ Από την πλευρά της, η Τουρκία έχει αναπτύξει στρατηγική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω της διεκδίκησης περιοχών που διεκδικούνται επίσης από Ελλάδα και Κύπρο. Οι εντάσεις επηρεάζουν άμεσα τις διεθνείς ενεργειακές εταιρείες, οι οποίες πρέπει να αξιολογούν κινδύνους και νομικά πλαίσια πριν επενδύσουν (Kandil, 2018: 45-52). Η Ελλάδα και η Κύπρος, με τη σειρά τους, επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την ενεργειακή τους ασφάλεια μέσω διμερών

που επηρεάζουν άμεσα τη στρατηγική ισορροπία στην περιοχή, καθώς οι περιφερειακές δυνάμεις διασφαλίζουν πρόσβαση σε ενεργειακούς και εμπορικούς πόρους (Kaliber & Ratelle, 2022: 45-52).

⁷ Η διαχείριση των θαλάσσιων ζωνών και των ΑΟΖ αποτελεί κεντρικό στοιχείο στις ενεργειακές διεκδικήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Ελλάδα και η Κύπρος υποστηρίζουν τη νομιμότητα της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων μέσω διεθνούς δικαίου, ενώ η Τουρκία επικαλείται ιστορικά και στρατηγικά επιχειρήματα για τις διεκδικήσεις της. Αυτή η κατάσταση δημιουργεί πεδίο διαπραγματεύσεων αλλά και συγκρούσεων για επενδύσεις, αγωγούς και ενεργειακή κυριαρχία (Tsakiris, 2015: 112-118).

συμφωνιών με χώρες όπως το Ισραήλ και η Αίγυπτος, δημιουργώντας δίκτυα στρατηγικών συνεργασιών για τη μεταφορά και αξιοποίηση του φυσικού αερίου (Papadimitriou, 2016: 88–95). Η ανακάλυψη κοιτασμάτων όπως το Leviathan και το Zohr ενίσχυσε τις πολυμερείς ενεργειακές πρωτοβουλίες στην περιοχή. Η δημιουργία αγωγών όπως ο EastMed υπογραμμίζει την προσπάθεια των περιφερειακών δυνάμεων να αναπτύξουν ενεργειακή αυτονομία και να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική τους ισχύ στις διεθνείς αγορές.⁸ Η ενεργειακή διάσταση έχει επίσης γεωπολιτικές επιπτώσεις. Η διαχείριση των κοιτασμάτων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις συμμαχίες και τις ανταγωνιστικές σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι χώρες που κατέχουν ενεργειακούς πόρους αποκτούν ισχυρή θέση στο πλαίσιο διεθνών διαπραγματεύσεων, ενώ ταυτόχρονα η παρουσία ξένων επενδυτών δημιουργεί πρόσθετες πολιτικές και οικονομικές δυναμικές (Tziarras, 2017: 120–127). Η σημασία των ενεργειακών κοιτασμάτων δεν περιορίζεται μόνο στην οικονομία· η στρατηγική τους εκμετάλλευση επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις, τις περιφερειακές πολιτικές και την ασφάλεια. Η Ελλάδα και η Κύπρος χρησιμοποιούν τη νομική τεκμηρίωση των ΑΟΖ και της UNCLOS 1982 για να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους, ενώ η Τουρκία αναζητά διαπραγματευτικές λύσεις και στρατηγικά οφέλη μέσω διμερών συμφωνιών και στρατιωτικής παρουσίας (Heraclides, 2019: 55–63).

Η γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας, της Κύπρου και της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για την περιφερειακή σταθερότητα, την ασφάλεια και την εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων. Η Ελλάδα, με τα νησιά του Αιγαίου και την Κρήτη, ελέγχει στρατηγικές θαλάσσιες οδούς και αποτελεί σημαντικό κόμβο για τις ενεργειακές μεταφορές στην περιοχή. Η ιστορική της εμπλοκή σε περιφερειακές συγκρούσεις και η συμμετοχή της σε διεθνείς συμμαχίες ενισχύουν τη θέση της στις διαπραγματεύσεις για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων φυσικού αερίου (Tsakiris, 2015: 112–118 & Petropoulos, 2020: 75–83). Η Κύπρος, γεωγραφικά τοποθετημένη στο σταυροδρόμι Ευρώπης, Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής, αποτελεί στρατηγικό σημείο για τη διαχείριση της ενέργειας και των θαλάσσιων διαδρόμων. Η νομική

⁸ Η κατασκευή του αγωγού EastMed αποτελεί στρατηγική πρωτοβουλία για την εξασφάλιση ενεργειακής ανεξαρτησίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ, ενώ μειώνει την εξάρτηση από παραδοσιακές οδούς μέσω Τουρκίας. Ο αγωγός ενισχύει τη διαπραγματευτική ισχύ των κρατών και ανοίγει νέες δυνατότητες για πολυμερείς συνεργασίες στον ενεργειακό τομέα, δημιουργώντας δυναμική που επηρεάζει άμεσα τις γεωπολιτικές ισορροπίες (Papadimitriou, 2016: 88–95; Tziarras, 2017: 120–127).

τεκμηρίωση των ΑΟΖ και η εφαρμογή της UNCLOS 1982 προσφέρουν ισχυρά επιχειρήματα για την προστασία των ενεργειακών δικαιωμάτων της.⁹ Μέσω διμερών και πολυμερών συμφωνιών με Ισραήλ, Αίγυπτο και άλλες χώρες, η Κύπρος ενισχύει τη διαπραγματευτική της ισχύ και ενθαρρύνει επενδύσεις σε έργα υποδομών και ενεργειακής ασφάλειας. Η Τουρκία, με στρατηγικό σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Μέσης Ανατολής, διεκδικεί περιοχές με ενεργειακά κοιτάσματα που αμφισβητούνται από Ελλάδα και Κύπρο. Η στρατηγική της, γνωστή ως «Γαλάζια Πατρίδα», συνδυάζει στρατιωτική παρουσία, διπλωματία και νομικά επιχειρήματα, δημιουργώντας πεδίο έντασης αλλά και διαπραγματευτικής ισχύος, δηλαδή εφαρμόζει στρατηγική που συνδυάζει διπλωματία, στρατιωτική παρουσία και νομικά επιχειρήματα για να διατηρήσει ενεργειακή και γεωπολιτική ισχύ. Τα νομικά επιχειρήματα που συνοδεύουν τη στρατηγική της «Γαλάζιας Πατρίδας» εδράζονται κυρίως στην αμφισβήτηση της επήρειας των νησιών στην οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών, στην προβολή της έννοιας της «ευθυδικίας» (equity) έναντι της αυστηρής εφαρμογής της αρχής της μέσης γραμμής, καθώς και στη θέση ότι η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS, 1982) δεν δεσμεύει την Τουρκία, καθώς δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος. Στο πλαίσιο αυτό, η Άγκυρα υποστηρίζει ότι μεγάλα νησιωτικά συμπλέγματα, όπως το Καστελλόριζο, δεν μπορούν να παράγουν πλήρη δικαιώματα υφαλοκρηπίδας και Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, ιδίως όταν βρίσκονται εγγύτερα στην τουρκική ηπειρωτική ακτή παρά στην ηπειρωτική Ελλάδα. Τα επιχειρήματα αυτά αντλούν επιλεκτικά από διεθνή νομολογία, η οποία αναγνωρίζει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα νησιά μπορεί να έχουν μειωμένη επήρεια, ωστόσο η τουρκική ερμηνεία αποκλίνει σημαντικά από την κρατούσα πρακτική και τις γενικές αρχές του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (Aksar, 2019: 73-78· Kirişci & Toygür, 2019: 6-8). Η «Γαλάζια Πατρίδα» δεν αφορά μόνο τα ενεργειακά, αλλά και τον έλεγχο θαλάσσιων διαδρομών, με συνέπεια σημαντικές αλληλεπιδράσεις με Ελλάδα και Κύπρο. Η ανάλυση πηγών δείχνει ότι η Τουρκία ακολουθεί συνεκτική στρατηγική μακροπρόθεσμης γεωπολιτικής επιρροής. Η τουρκική πολιτική επιδιώκει την πρόσβαση

⁹ Η Κύπρος αξιοποιεί τις ΑΟΖ και την UNCLOS 1982 για να θεμελιώσει τα δικαιώματά της στην εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων. Η στρατηγική αυτή περιλαμβάνει συνεργασίες με Ισραήλ και Αίγυπτο, διασφαλίζοντας πολυμερείς συμφωνίες για την ασφάλεια και τις υποδομές. Η ποικιλία των πηγών (Papadimitriou 2016, Kaliber & Ratelle 2022) δείχνει ότι η έρευνα βασίζεται σε ιστορικά, νομικά και γεωπολιτικά δεδομένα, καθιστώντας την Κύπρο κρίσιμο κόμβο στην Ανατολική Μεσόγειο.

σε κρίσιμους ενεργειακούς πόρους και τον έλεγχο σημαντικών θαλάσσιων διαδρομών, επηρεάζοντας τις συμμαχίες και την περιφερειακή ισορροπία (Öniş, 2017: 58-63 & Çelik, 2021: 102-110).

Η συνεργασία Ελλάδας και Κύπρου με χώρες όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Ιταλία υπογραμμίζει τη σημασία των πολυμερών συνεργασιών για την ενεργειακή αξιοποίηση και τη σταθερότητα. Συγκεκριμένα, οι πολυμερείς συνεργασίες της Ελλάδας και της Κυπριακής Δημοκρατίας με κράτη όπως το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Ιταλία δεν έχουν αποκλειστικά γεωπολιτικό ή ενεργειακό χαρακτήρα, αλλά συμβάλλουν ουσιαστικά και στην ενίσχυση των νομικών τους θέσεων αναφορικά με την οριοθέτηση Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών. Ειδικότερα, οι διμερείς και τριμερείς συμφωνίες οριοθέτησης, καθώς και τα μνημόνια συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, λειτουργούν ως έμπρακτη εφαρμογή των προβλέψεων του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας και της πρακτικής της συμφωνημένης οριοθέτησης μεταξύ γειτονικών κρατών. Η συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ Κύπρου-Ισραήλ (2010), η συμφωνία Κύπρου-Αιγύπτου (2003) και η μερική οριοθέτηση Ελλάδας-Αιγύπτου (2020) συγκροτούν ένα πλέγμα νομικά δεσμευτικών πράξεων, το οποίο ενισχύει τη θέση ότι τα παράκτια και νησιωτικά κράτη της Ανατολικής Μεσογείου ασκούν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα σύμφωνα με τις γενικά αποδεκτές αρχές του διεθνούς δικαίου. Παράλληλα, οι συνεργασίες αυτές συμβάλλουν στη διαμόρφωση περιφερειακής κρατικής πρακτικής (state practice), η οποία, σε συνδυασμό με τη σχετική διεθνή νομολογία, ενισχύει το επιχείρημα υπέρ της πλήρους ή ουσιαστικής επήρειας των νησιών στην οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών (Gavouneli, 2020: 45-49 & Tanaka, 2019: 198-203). Οι διμερείς συμφωνίες επιτρέπουν την ασφαλή εκμετάλλευση κοιτασμάτων, την κατασκευή αγωγών όπως ο EastMed και τη δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών.¹⁰ Αντίστοιχα, η Τουρκία συνδέει τη στρατιωτική παρουσία και τις διπλωματικές πρωτοβουλίες με την προώθηση ενεργειακών συμφερόντων, δημιουργώντας μια συνεχή αλληλεπίδραση συνεργασίας και ανταγωνισμού στην περιοχή. Η στρατηγική θέση των

¹⁰ Η Ελλάδα και η Κύπρος προωθούν ενεργειακές και στρατηγικές συμφωνίες με Ισραήλ, Αίγυπτο και Ιταλία. Οι συμφωνίες αυτές ενισχύουν τη διαπραγματευτική θέση τους στην Ανατολική Μεσόγειο και δημιουργούν δίκτυα ασφάλειας και επενδύσεων. Η βιβλιογραφία δείχνει ότι η συνδυαστική χρήση διπλωματίας και ενεργειακής πολιτικής είναι αποτελεσματική για σταθερότητα στην περιοχή (Heraclides 2019; Petropoulos 2020).

τριών χωρών επηρεάζει όχι μόνο την ενεργειακή σφαίρα, αλλά και την ελευθερία ναυσιπλοΐας, τις εμπορικές ροές και την περιφερειακή ασφάλεια.

Η εφαρμογή νομικών, διπλωματικών και στρατηγικών εργαλείων καθίσταται κρίσιμη για τη διατήρηση της σταθερότητας, την πρόληψη συγκρούσεων και τη διασφάλιση των ενεργειακών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο. Στο νομικό επίπεδο, τα βασικά εργαλεία περιλαμβάνουν τη σύναψη διμερών και πολυμερών συμφωνιών οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, την προσφυγή σε διεθνή δικαιοδοτικά όργανα ή μηχανισμούς ειρηνικής επίλυσης διαφορών, καθώς και την επίκληση και εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας ως κανονιστικού πλαισίου ρύθμισης των αντικρουόμενων αξιώσεων. Σε διπλωματικό επίπεδο, η ενίσχυση περιφερειακών σχημάτων συνεργασίας, η θεσμοποίηση ενεργειακών φόρουμ και η ανάπτυξη μηχανισμών πολιτικού διαλόγου λειτουργούν ως μέσα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και περιορισμού της έντασης. Παράλληλα, στο στρατηγικό επίπεδο, η παρουσία αποτρεπτικών δυνατοτήτων, η συμμετοχή σε συμμαχικά σχήματα ασφάλειας και η σύνδεση της ενεργειακής πολιτικής με ευρύτερες στρατηγικές ασφάλειας συμβάλλουν στη σταθεροποίηση του περιφερειακού συστήματος. Η συνδυαστική χρήση των εργαλείων αυτών αναδεικνύει ότι η ενεργειακή διάσταση της Ανατολικής Μεσογείου δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από το διεθνές νομικό πλαίσιο και τη γεωπολιτική δυναμική της περιοχής (Gavouneli, 2014: 112-118 & Tanaka, 2019: 25-30).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Το Διεθνές Δίκαιο και η Ανατολική Μεσόγειος

2.1 Το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982). Οριοθετήσεις θαλασσιών ζωνών: υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS, 1982) συνιστά το θεμελιώδες διεθνές νομικό πλαίσιο που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των παράκτιων κρατών αναφορικά με τις θαλάσσιες ζώνες. Ειδικότερα, καθορίζει το καθεστώς των χωρικών υδάτων, της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), καθώς και της υφαλοκρηπίδας, η οποία ρυθμίζεται αυτοτελώς στα άρθρα 76 έως 85 της Σύμβασης (United Nations, 1982:

arts. 76–85). Τα Άρθρα 55 έως 75 της UNCLOS καθορίζουν ότι η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη εκτείνεται έως 200 ναυτικά μίλια από τις γραμμές βάσης του παράκτιου κράτους και του απονέμουν ειδικά κυριαρχικά δικαιώματα για την εξερεύνηση, εκμετάλλευση, διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων, ζώντων και μη ζώντων, των υπερκείμενων υδάτων, του βυθού και του υπεδάφους (United Nations, 1982: art. 56). Αντιθέτως, η υφαλοκρηπίδα αφορά αποκλειστικά τον βυθό και το υπέδαφος των θαλασσιών περιοχών πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης και παρέχει στο παράκτιο κράτος *κυριαρχικά δικαιώματα sui generis* για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών του πόρων, ανεξαρτήτως της ανακήρυξής της ή της πραγματικής άσκησης των δικαιωμάτων αυτών (United Nations, 1982: arts. 76–77). Επιπλέον, η UNCLOS περιλαμβάνει διαδικασίες ειρηνικής επίλυσης διαφορών μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης ή επιτροπών διαιτησίας (United Nations, 1982: art. 279-299). Στην Ανατολική Μεσόγειο, η εφαρμογή της UNCLOS συναντά προκλήσεις εξαιτίας του πολυάριθμου νησιωτικού χαρακτήρα και της εγγύτητας των κρατών. Η Ελλάδα και η Κύπρος στηρίζουν τις διεκδικήσεις τους για ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα στα άρθρα 56 και 121, προβάλλοντας ότι τα νησιά τους παράγουν πλήρη δικαιώματα θαλάσσιας επήρειας (United Nations, 1982: art. 56, 121). Η Τουρκία, μη συμβαλλόμενο μέρος της UNCLOS, αμφισβητεί την πλήρη επήρεια των ελληνικών νησιών, ιδίως του Καστελλόριζου, και επικαλείται διαφορετική ερμηνεία της αρχής της μέσης γραμμής (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2020).

Οι διμερείς και τριμερείς συμφωνίες στην περιοχή αποτελούν πρακτική εφαρμογή των διατάξεων της UNCLOS και ενισχύουν τις νομικές θέσεις των κρατών. Η συμφωνία Κύπρου-Ισραήλ για οριοθέτηση ΑΟΖ (2010) και η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου για την ΑΟΖ (2020) καταδεικνύουν ότι οι κρατικές πρακτικές μπορούν να θεμελιώσουν τις διεκδικήσεις και να προάγουν τη σταθερότητα στην περιοχή (Government of Cyprus and State of Israel: 2010, Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs: 2020). Παράλληλα, οι επίσημες υποβολές των κρατών στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών για τα όρια της υφαλοκρηπίδας παρέχουν περαιτέρω νομική τεκμηρίωση (United Nations DOALOS, 2014-2020). Η UNCLOS δεν περιορίζεται μόνο στα δικαιώματα εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, αλλά περιλαμβάνει ρητές διαδικασίες για την πρόληψη και επίλυση συγκρούσεων. Η ύπαρξη αυτών των μηχανισμών διευκολύνει τη δημιουργία πολυμερών συνεργασιών,

όπως αυτές που είδαμε στο Κεφάλαιο 1 μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου, ενώ παράλληλα καθιστά δυνατή την επίτευξη συμβιβασμών χωρίς παραβίαση του διεθνούς δικαίου (United Nations, 1982: Articles 279-283).

Η ερμηνεία της UNCLOS παραμένει πεδίο έντονης διαπραγμάτευσης. Τα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου διαφοροποιούνται ως προς την έκταση των δικαιωμάτων των νησιών, την εφαρμογή της αρχής της μέσης γραμμής και τα όρια υφαλοκρηπίδας. Η κατανόηση των διατάξεων και της σχετικής κρατικής πρακτικής είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση των γεωπολιτικών εξελίξεων και των νομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή, καθώς και για την τεκμηρίωση των σύγχρονων διεκδικήσεων (United Nations, 1982: art. 74-83). Μέσα από την ανάλυση προκύπτει ότι η UNCLOS παρέχει ένα σταθερό νομικό θεμέλιο για τις ενέργειες στην Ανατολική Μεσόγειο, καθορίζοντας σαφώς τα δικαιώματα των παράκτιων κρατών (United Nations, 1982: art. 55-77). Ωστόσο, οι διαφοροποιημένες ερμηνείες από τα εμπλεκόμενα κράτη, όπως η Τουρκία που περιορίζει την επήρεια των ελληνικών νησιών και εφαρμόζει εναλλακτικές μεθόδους οριοθέτησης, δημιουργούν ένα δυναμικό πεδίο διαπραγμάτευσης (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2020). Αντίθετα, η Ελλάδα και η Κύπρος στηρίζουν τις διεκδικήσεις τους σε διμερείς και τριμερείς συμφωνίες, όπως οι συμφωνίες Ελλάδας-Αιγύπτου (2020) και Κύπρου-Ισραήλ (2010), που λειτουργούν ως πρακτική εφαρμογή των άρθρων 74-83 της UNCLOS και ενισχύουν τη νομική τους θέση (Government of Cyprus and State of Israel, 2010; Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, 2020). Η γνώση των διατάξεων της UNCLOS και η παρακολούθηση των επίσημων υποβολών των κρατών στον ΟΗΕ (DOALOS 2014-2020) επιτρέπει στους αναλυτές και στους φορείς χάραξης πολιτικής να αξιολογούν με ακρίβεια τις στρατηγικές κινήσεις στην περιοχή. Για παράδειγμα, η προοπτική οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου βασίζεται τόσο στο νομικό πλαίσιο της UNCLOS όσο και στη γεωγραφική θέση των νησιών, προσφέροντας ένα τεκμηριωμένο εργαλείο για την αποφυγή συγκρούσεων και την προώθηση ενεργειακών συνεργασιών (United Nations, 1982: art. 74-76). Επιπλέον, η διαφοροποιημένη εφαρμογή των διατάξεων της UNCLOS έχει στρατηγικές συνέπειες για την ασφάλεια και τη διπλωματία στην περιοχή. Η Τουρκία, ούσα μη συμβαλλόμενο μέρος της, συνδυάζει στρατιωτικά μέσα με νομικά επιχειρήματα περιορισμένης επήρειας για τα ελληνικά νησιά, δημιουργώντας πίεση στις διαπραγματεύσεις και απαιτώντας προσεκτικό σχεδιασμό από

τα υπόλοιπα κράτη (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2020). Αντιθέτως, η Ελλάδα και η Κύπρος χρησιμοποιούν τις διεθνείς συμφωνίες και τις υποβολές στον ΟΗΕ για να εδραιώσουν τις διεκδικήσεις τους, ενισχύοντας τη διαπραγματευτική τους θέση και μειώνοντας τον κίνδυνο μονομερών ενεργειών από άλλες πλευρές (Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, 2020; United Nations DOALOS, 2014-2020).

Με αυτόν τον τρόπο, η UNCLOS δεν αποτελεί απλώς θεωρητικό πλαίσιο, αλλά πρακτικό εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού, που επιτρέπει την κατανόηση των νομικών, γεωπολιτικών και ενεργειακών πτυχών της Ανατολικής Μεσογείου. Η σωστή ερμηνεία των άρθρων, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση διμερών και τριμερών συμφωνιών, καθιστά δυνατή τη διατήρηση ισορροπίας και την προώθηση συνεργασιών σε μια από τις πλέον ασταθείς περιοχές του πλανήτη. Είναι σαφές πως η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών συνιστά ένα κρίσιμο στοιχείο για την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου στη Μεσόγειο. Σύμφωνα με την UNCLOS (1982, Articles 74-83), τα κράτη οφείλουν να οριοθετούν τις ΑΟΖ και τις υφαλοκρηπίδες τους με γειτονικά κράτη μέσω συμφωνιών, λαμβάνοντας υπόψιν τις αρχές της δικαιοσύνης και της ισότητας. Στην Ανατολική Μεσόγειο, η εγγύτητα των κρατών και η πληθώρα νησιών δημιουργούν νομικά και γεωπολιτικά σύνθετα σενάρια, στα οποία η εφαρμογή της UNCLOS συχνά απαιτεί διευκρινίσεις και ερμηνείες (United Nations, 1982: art. 74-76).

Η Ελλάδα και η Κύπρος επικαλούνται τις διατάξεις που προστατεύουν τα δικαιώματα των νησιών για πλήρη επήρεια ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας (United Nations, 1982: art. 56, 121). Η ελληνική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι τα νησιά του Αιγαίου και το Καστελλόριζο παράγουν πλήρη δικαιώματα για ΑΟΖ, ενώ η Κύπρος στηρίζει την οριοθέτηση της δικής της ΑΟΖ με βάση τη γεωγραφική θέση του νησιού και τις αρχές της UNCLOS (Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, 2020; Republic of Cyprus Ministry of Foreign Affairs, 2010). Αντίθετα, η Τουρκία, υποστηρίζει ότι τα νησιά δεν μπορούν να παράγουν πλήρη δικαιώματα ΑΟΖ όταν βρίσκονται κοντά στην ηπειρωτική ακτή άλλου κράτους, προτείνοντας εναλλακτικά σενάρια οριοθέτησης βασισμένα στην αρχή της μέσης γραμμής (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2020). Σημαντικό ρόλο παίζουν οι διμερείς και τριμερείς συμφωνίες για την πρακτική εφαρμογή των νομικών διατάξεων. Η συμφωνία Κύπρου-Ισραήλ (2010) και η συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου (2020) αποτελούν

παραδείγματα οριοθέτησης ΑΟΖ με βάση την UNCLOS και ενισχύουν τη θέση των συμβαλλόμενων κρατών στα ενεργειακά ζητήματα της περιοχής (Government of Cyprus and State of Israel, 2010; Hellenic Republic Ministry of Foreign Affairs, 2020). Επιπρόσθετα, οι υποβολές αυτών των κρατών στον ΟΗΕ σχετικά με τα όρια της υφαλοκρηπίδας παρέχουν νομική τεκμηρίωση που ενισχύει τις διεκδικήσεις τους (United Nations DOALOS, 2014-2020). Ουσιαστικά η πρακτική εφαρμογή των άρθρων 74-83 της UNCLOS δείχνει ότι η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών δεν είναι μόνο ζήτημα γεωγραφίας, αλλά και νομικής στρατηγικής. Η Ελλάδα και η Κύπρος χρησιμοποιούν τόσο τις διεθνείς συμφωνίες όσο και τις υποβολές στο ΟΗΕ για να εδραιώσουν τις διεκδικήσεις τους, ενώ η Τουρκία χρησιμοποιεί στρατηγικές και νομικά επιχειρήματα περιορισμένης επήρειας για να αμφισβητήσει τις ελληνικές και κυπριακές θέσεις (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2020).

Η ύπαρξη ενός σαφούς νομικού πλαισίου καθιστά δυνατή την αποφυγή συγκρούσεων, την πρόληψη μονομερών ενεργειών και την προώθηση πολυμερών συνεργασιών στην περιοχή. Εξίσου σημαντική παράμετρος είναι τα ίδια τα ενεργειακά κοιτάσματα, τα οποία φυσικά συνδέονται άμεσα με την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών. Η σωστή εφαρμογή του διεθνούς δικαίου επιτρέπει στα κράτη να αναπτύξουν υπεράκτιες δραστηριότητες, όπως την εκμετάλλευση κοιτασμάτων φυσικού αερίου, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη νομιμότητα και την αναγνώριση από τη διεθνή κοινότητα (United Nations, 1982: art. 55-77, Government of Cyprus and State of Israel, 2010). Η ύπαρξη σαφούς νομικού πλαισίου παρέχει επίσης το υπόβαθρο για την επίλυση διαφορών μέσω διαπραγματεύσεων ή διεθνών δικαστικών οργάνων, μειώνοντας τον κίνδυνο στρατιωτικής κλιμάκωσης (United Nations, 1982: art. 279-299). Με άλλα λόγια, οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την κατανόηση της γεωπολιτικής, των ενεργειακών δυνατοτήτων και των νομικών διαστάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Η σωστή εφαρμογή των άρθρων της UNCLOS, σε συνδυασμό με τις διεθνείς συμφωνίες και τις υποβολές στον ΟΗΕ, επιτρέπει στα κράτη να προωθούν τα συμφέροντά τους με τρόπο νομικά τεκμηριωμένο και στρατηγικά ασφαλές, ενισχύοντας την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή.

2.2 Διεθνής νομολογία και πρακτικές άλλων κρατών

Η διεθνής νομολογία αποτελεί αναπόσπαστο εργαλείο ερμηνείας και εφαρμογής του Δικαίου της Θάλασσας, ειδικά για ζητήματα οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών, Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) και υφαλοκρηπίδας. Παρά το ότι η *UNCLOS* παρέχει το νομικό πλαίσιο, η εφαρμογή των κανόνων της και οι μέθοδοι οριοθέτησης αποσαφηνίζονται σταδιακά με βάση τις πρακτικές διεθνών δικαστηρίων και τις πρακτικές των κρατών. Ένα από τα πλέον καθοριστικά παραδείγματα διεθνούς νομολογίας είναι η απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης (ICJ) στην υπόθεση *Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta)*, όπου το Δικαστήριο τόνισε ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας πρέπει να επιδιώκει ένα δίκαιο (*equitable*) αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα «*relevant circumstances*» (σχετικές περιστάσεις) και όχι απλώς μια μηχανική εφαρμογή κάποιου κανόνα, όπως η μεσογραμμή μόνο λόγω γεωγραφικού ενδιάμεσου σημείου (ICJ Judgment, 1985). Το Δικαστήριο, με αυτήν την απόφαση, κατέδειξε ότι οι αρχές που περιγράφονται στα άρθρα 74 και 83 της *UNCLOS* για τον καθορισμό ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας μπορούν να ερμηνευτούν με ευελιξία, καθώς η ίδια η Σύμβαση δεν επιβάλλει μια «υποχρεωτική» μέθοδο, αλλά απαιτεί ένα *equitable result* στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Η περίπτωση *Libya v. Malta* καταδεικνύει επίσης ότι το ICJ λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως το μήκος ακτογραμμής, την εγγύτητα ή απόσταση μεταξύ των ακτών και άλλες ειδικές και «σχετικές» περιστάσεις, προκειμένου να εξασφαλίσει μια δίκαιη κατανομή των θαλάσσιων ζωνών (ICJ Judgment, 1985).

Μια πιο πρόσφατη περίπτωση, που ενισχύει την ίδια νομική τάση, είναι η *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)* όπου το Δικαστήριο επανέλαβε ότι η οριοθέτηση πρέπει να καθοριστεί «με συμφωνία με το διεθνές δίκαιο» και υιοθέτησε μια προσαρμοσμένη μεθοδολογία *equidistance/relevant circumstances* για την οριοθέτηση μεταξύ των δύο κρατών, επιβεβαιώνοντας ότι η *UNCLOS* απαιτεί διαπραγμάτευση με καλή πίστη και σεβασμό στα νομικά πρότυπα (ICJ Reports 2021). Αυτές οι αποφάσεις δείχνουν ότι τα διεθνή δικαστήρια δεν εφαρμόζουν απλώς στατικά κανόνες, αλλά λειτουργούν μέσα από μια «τριμερή» διαδικασία:

- Προκαταρκτική γραμμή equidistance
- Ανασκόπηση «σχετικών περιστάσεων»
- Έλεγχος αναλογίας των αποτελεσμάτων, ώστε να επιτευχθεί δίκαιο αποτέλεσμα σύμφωνα με το άρθρο 83 της UNCLOS

Η διεθνής πρακτική των κρατών αποτελεί επίσης σημαντική πηγή του διεθνούς δικαίου της θάλασσας (state practice), ειδικά όταν αποτυπώνεται σε συμφωνίες που κατατίθενται στον ΟΗΕ, αποτελώντας πρακτική εφαρμογή των αρχών της UNCLOS. Η πρακτική αυτή, όταν συνοδεύεται από *opinio juris* (νομολογική πεποίθηση ότι μια συμπεριφορά αποτελεί νομική υποχρέωση), μπορεί να ενισχύσει τη δημιουργία εθιμικού διεθνούς δικαίου. Υπάρχουν ορισμένα πολύ σημαντικά παραδείγματα, μέσω των οποίων θεμελιώνεται αυτή η άποψη και περιλαμβάνουν:

- **Μηχανισμούς διμερών συμφωνιών delimitation** μεταξύ κρατών που εφαρμόζουν τις αρχές της UNCLOS και νομικά αποτυπωμένες με σαφή όρια μεταξύ ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας. Τέτοια παραδείγματα είναι οι συμφωνίες Seychelles–Tanzania Maritime Boundary Agreement (2002), που καθορίζει μια γραμμή περίπου ανάμεσα στις δύο ακτές σε ισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων των μερών και η Equatorial Guinea–Nigeria Maritime Boundary Treaty (2000), όπου οι διατάξεις λαμβάνουν υπόψη τα ήδη υπάρχοντα οικονομικά συμφέροντα στην περιοχή αντί μόνο ευθεία μέση γραμμή. Οι εν λόγω συμφωνίες καθίστανται συγκρίσιμες και ιδιαίτερα χρήσιμες για την περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου, καθώς αναδεικνύουν την εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας (*equity*) και τη συνεκτίμηση ειδικών περιστάσεων, όπως οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες, η ύπαρξη ενεργειακών πόρων και τα προϋπάρχοντα οικονομικά συμφέροντα, στοιχεία που απαντώνται κατ' εξοχήν και στις θαλάσσιες οριοθετήσεις της περιοχής (Tanaka, 2019: 214–218; International Court of Justice, 1985: para. 46).
- Η **Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration (Bangladesh v. India)** αποτελεί επίσης ένα παράδειγμα όπου μια διεθνής διαιτησία, εφαρμόζοντας UNCLOS, επεδίωξε οριοθέτηση που λαμβάνει υπόψη την ακτογραμμή και ευρύτερες γεωγραφικές περιστάσεις, επιβεβαιώνοντας ότι τέτοια διαδικασία μπορεί να επιλύσει πολύπλοκες «αιχμηρές» διενέξεις.

Επρόκειτο για κρατικές πρακτικές που μας επισημαίνουν ότι το δίκαιο της θάλασσας εφαρμόζεται στην πράξη όχι μόνο μέσω αποφάσεων δικαστηρίων, αλλά και μέσω συμφωνιών και διπλωματικών πράξεων που κατατίθενται επίσημα στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η παρουσία τέτοιων συμφωνιών ενισχύει το κύρος της UNCLOS ενισχύοντας την άποψη ότι ακόμη και κράτη με διαφορετικές γεωγραφικές και οικονομικές προκλήσεις καταλήγουν σε λύσεις συμβατές με τις αρχές της Σύμβασης. Σύμφωνα με τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι, η διεθνής νομολογία και οι πρακτικές κρατών καταδεικνύουν πως η εφαρμογή των κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας είναι δυναμική και προσαρμοστική, προκειμένου να επιτευχθεί ένα *equitable* αποτέλεσμα που να σέβεται τα νομικά δικαιώματα όλων των μερών. Ταυτόχρονα, η ύπαρξη αποφάσεων όπως οι *Libya/Malta* και *Somalia/Kenya* και η συνεχιζόμενη πρακτική θεσμικών ορίων μεταξύ κρατών επιβεβαιώνουν ότι το δίκαιο της θάλασσας λειτουργεί ως πρακτικό εργαλείο ειρήνης, συνεργασίας και σταθερότητας, συνδέοντας το νομικό πλαίσιο με τις διεθνείς σχέσεις των κρατών. Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο, η εμπειρία από τη διεθνή νομολογία και τις πρακτικές άλλων κρατών παρέχει ένα ξεκάθαρο υπόδειγμα για τη διαχείριση θαλασσίων διαφορών και την εφαρμογή της UNCLOS. Μέσα σε αυτό το νομικό και γεωπολιτικό πλαίσιο, η Ελλάδα και η Κύπρος, όπως θα δούμε εν συνεχεία, έχουν αναπτύξει στρατηγικές που συνδυάζουν το διεθνές δίκαιο, διπλωματικές πρωτοβουλίες και πολυμερείς συνεργασίες, στοχεύοντας να διασφαλίσουν την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα τους, αλλά και να ενισχύσουν τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο (ICJ, 1985: 45; UNCLOS, 1982: art. 74-83). Η μελέτη των αποφάσεων όπως οι *Libya v. Malta* και *Somalia v. Kenya* υπογραμμίζει ότι η Ελλάδα και η Κύπρος καλούνται να συνδυάσουν νομική τεκμηρίωση, διπλωματική διαπραγμάτευση και πολυμερές δίκτυο συμφωνιών, ώστε να επιτύχουν δίκαιη και βιώσιμη οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών τους.

2.3 Η θέση Ελλάδας και Κύπρου στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου

Η Ελλάδα και η Κύπρος δραστηριοποιούνται σε μια ιδιαίτερα σύνθετη γεωπολιτική και νομική περιοχή, όπου η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί σταυροδρόμι στρατηγικών συμφερόντων. Η UNCLOS του 1982 παρέχει το νομικό πλαίσιο για τον καθορισμό της

ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, ενώ οι διεθνείς δικαστικές αποφάσεις, τις οποίες μελετήσαμε προηγουμένως, θέτουν σαφείς αρχές που πρέπει να ακολουθηθούν για τη δίκαιη οριοθέτηση (ICJ, 1985: 45; ICJ, 2021: 67). Εντός αυτού του πλαισίου, η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν αναπτύξει πολυδιάστατες στρατηγικές που συνδυάζουν νομικά επιχειρήματα, διπλωματική πρωτοβουλία και πολυμερείς συνεργασίες με τρίτα κράτη.

Από την πλευρά της, η Ελλάδα βασίζει τις διεκδικήσεις της για την ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα στην εφαρμογή των άρθρων 74 και 83 της UNCLOS, τα οποία απαιτούν δικαιοσύνη (equitable result) στην οριοθέτηση και λήψη υπόψη των σχετικών περιστάσεων, όπως το μήκος ακτογραμμής, η γεωμορφολογία και η ιστορική χρήση των θαλασσιών ζωνών (UNCLOS, 1982: art. 74-83; Koutrakos, 2015: 102). Αδιαμφισβήτητα, προβάλλει το επιχείρημα ότι τα ελληνικά νησιά, και ειδικά τα μεγάλα όπως η Κρήτη, η Ρόδος και η Κάρπαθος (Koutrakos, 2015: 105), έχουν πλήρη δικαιώματα ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με τις διατάξεις της UNCLOS, παρά την προσέγγιση κάποιων γειτονικών κρατών που θέλουν να περιορίσουν το εύρος αυτών των δικαιωμάτων (Pavlakis, 2019: 78). Η ελληνική νομική στρατηγική στηρίζεται επίσης στη διαδικασία ειρηνικής επίλυσης διαφορών μέσω του ΟΗΕ, προκειμένου να ενισχυθεί η διεθνής νομιμότητα των διεκδικήσεών της (Christou, 2017: 32). Σε διπλωματικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει προχωρήσει στη σύναψη διμερών και πολυμερών συμφωνιών οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, αξιοποιώντας το πλαίσιο της UNCLOS. Ενδεικτικά, η Συμφωνία Ελλάδας–Ιταλίας του 1977 αφορούσε την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Ιόνιο Πέλαγος, ενώ η μεταγενέστερη Συμφωνία του 2020 επέκτεινε τη ρύθμιση αυτή στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, επιβεβαιώνοντας τη συνέχεια και τη συνέπεια της ελληνικής νομικής στρατηγικής. Παράλληλα, η συμφωνία Ελλάδας–Αιγύπτου του 2020 για τη μερική οριοθέτηση της ΑΟΖ συνιστά εφαρμογή της αρχής της μέσης γραμμής με αναλογικές προσαρμογές, ενισχύοντας τη διεθνή νομική θέση της Ελλάδας έναντι τρίτων κρατών που αμφισβητούν τα δικαιώματα των ελληνικών νησιών σε θαλάσσιες ζώνες (Ministry of Foreign Affairs Greece, 2020: 12-15; Gavouneli, 2020: 89-94). Επιπλέον, η στρατηγική της Ελλάδας περιλαμβάνει την ενίσχυση της αμυντικής παρουσίας σε θαλάσσιες περιοχές υψηλού ενδιαφέροντος, την ανάπτυξη υποδομών και την αξιοποίηση διεθνών συνεργασιών για την ενεργειακή ασφάλεια (Pavlakis, 2019: 80-82). Η συνεργασία αυτή όχι μόνο ενισχύει την ελληνική νομική θέση αλλά δημιουργεί και ένα σταθερό

πλαίσιο για την αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων, καθώς η σαφής οριοθέτηση μειώνει τον κίνδυνο διενέξεων. Από την άλλη, η Κυπριακή Δημοκρατία, εν μέσω της συνεχιζόμενης τουρκικής αμφισβήτησης, βασίζει την ΑΟΖ της στα ίδια άρθρα της UNCLOS και στην αρχή της equidistance, όπως συχνά χρησιμοποιείται ως αφετηρία στη νομολογία (UNCLOS, 1982: art. 74-83 & Christoforou, 2018: 45). Στο διπλωματικό επίπεδο, η Κύπρος έχει αναπτύξει ενεργή συνεργασία με Ισραήλ, Αίγυπτο και Λίβανο, τόσο για την οριοθέτηση ΑΟΖ όσο και για κοινοπραξίες ενεργειακής εκμετάλλευσης (Ministry of Foreign Affairs Cyprus, 2013: 7-10). Η Κύπρος, παράλληλα, επενδύει στη δημιουργία μηχανισμών κοινής ασφάλειας, όπως ο EastMed Gas Forum¹¹, που συνδυάζει ενεργειακή συνεργασία και περιφερειακή σταθερότητα, παρέχοντας στρατηγική ενίσχυση της ΑΟΖ της. Οι συμφωνίες αυτές υπογραμμίζουν ότι η εφαρμογή των διεθνών νομικών εργαλείων δεν είναι απλώς θεωρητική, αλλά έχει πρακτικές επιπτώσεις για την εκμετάλλευση υδρογονανθράκων και την περιφερειακή σταθερότητα.

Συνδυαστικά, και οι δύο χώρες αξιοποιούν ένα συνδυασμό εργαλείων για την προώθηση των δικαιωμάτων τους, ο οποίος θεμελιώνεται μέσα από το τρίπτυχο των: α) νομικών εργαλείων (UNCLOS, αποφάσεις διεθνών δικαστηρίων, διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες για ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα), β) διπλωματικών εργαλείων (ενεργή συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς, διαπραγματεύσεις με γειτονικά κράτη, διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες) και γ) στρατηγικών εργαλείων (αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης, ανάπτυξη υποδομών και στρατιωτική παρουσία για την προστασία των θαλασσιών ζωνών) (Koutrakos, 2015: 110 & Christoforou, 2018: 52). Η εφαρμογή αυτού του τριπλού πλαισίου ενισχύει τη δυνατότητα Ελλάδας και Κύπρου να διαμορφώνουν ένα σταθερό και βιώσιμο πλαίσιο για τη διαχείριση των ενεργειακών πόρων, ενώ παράλληλα μειώνει τον κίνδυνο συγκρούσεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Η συνδυαστική προσέγγιση των νομικών και στρατηγικών εργαλείων αποδεικνύει ότι η UNCLOS δεν είναι μόνο ένα θεωρητικό πλαίσιο, αλλά ένα πρακτικό εργαλείο που καθοδηγεί την περιφερειακή πολιτική και εξασφαλίζει τα συμφέροντα των κρατών εντός του διεθνούς δικαίου.

¹¹ Το East Mediterranean Gas Forum (EMGF) αποτελεί διακυβερνητικό οργανισμό με έδρα το Κάιρο, στον οποίο συμμετέχουν, μεταξύ άλλων, η Κύπρος, η Ελλάδα, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Ιταλία, με αντικείμενο τον συντονισμό ενεργειακών πολιτικών, την προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας και τη θεσμική υποστήριξη της εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας (Papadimitriou, 2016: 41-44; Tziarras, 2017: 88-92).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οι σύγχρονες γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο

3.1 Ανακάλυψη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου

Σημείο καμπής για τη γεωπολιτική φυσιογνωμία της περιοχής αποτέλεσε η ανακάλυψη εξαιρετικά σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο από τα τέλη της δεκαετίας του 2000 και εξής. Μέχρι τότε, η Ανατολική Μεσόγειος αντιμετωπιζόταν κυρίως ως της χώρας στρατηγικών διόδων και πολιτικοστρατιωτικών ανταγωνισμών, χωρίς έντονη ενεργειακή διάσταση. Η ανακάλυψη κοιτασμάτων της *Tamar* (2009) και το *Leviathan* (2010) στο Ισραήλ, το *Αφροδίτη* (2011) στην Κυπριακή ΑΟΖ και το *Zohr* (2015) στην Αίγυπτο ανέδειξε την περιοχή σε νέο ενεργειακό πυλώνα με διεθνή σημασία, προσελκύοντας το ενδιαφέρον κρατικών και ιδιωτικών δρώντων (Tziarras, 2017: 34-39).

Η εκμετάλλευση των υδρογονανθράκων συνδέεται άμεσα με το νομικό καθεστώς των θαλάσσιων ζωνών, καθώς τα κυριαρχικά δικαιώματα επί των φυσικών πόρων απορρέουν από την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και την υφαλοκρηπίδα, σύμφωνα με της διατάξεις της UNCLOS (United Nations, 1982: arts. 76-85). Στην Ανατολική Μεσόγειο, η γεωγραφική εγγύτητα των κρατών και η παρουσία πολυάριθμων νησιών δημιουργούν αλληλεπικαλυπτόμενες διεκδικήσεις, με αποτέλεσμα η ανακάλυψη ενεργειακών πόρων να εντείνει της υφιστάμενες διαφορές και να αναβαθμίζει το διεθνές δίκαιο της θάλασσας σε βασικό πεδίο γεωπολιτικής αντιπαράθεσης (Tanaka, 2019: 203-207). Για κράτη της Κύπρος και το Ισραήλ, τα κοιτάσματα φυσικού αερίου λειτούργησαν ως εργαλείο στρατηγικής αναβάθμισης. Η Κύπρος, αξιοποιώντας της προβλέψεις της UNCLOS, προχώρησε στην ανακήρυξη ΑΟΖ και στη σύναψη διμερών συμφωνιών οριοθέτησης με γειτονικά κράτη, δημιουργώντας ένα σταθερό νομικό πλαίσιο που επέτρεψε την προσέλκυση διεθνών ενεργειακών εταιρειών (Heraclides, 2019: 58-62). Η ενεργειακή διάσταση ενίσχυσε τη διεθνή της ορατότητα και μετέτρεψε την ΑΟΖ της σε στοιχείο εθνικής ασφάλειας, γεγονός που εξηγεί και την αυξημένη διεθνοποίηση του Κυπριακού ζητήματος τα τελευταία χρόνια. Η σύγκλιση συμφερόντων μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου βασίστηκε όχι μόνο σε κοινές νομικές αντιλήψεις περί θαλάσσιων

ζωνών, αλλά και στην ανάγκη ασφαλούς εκμετάλλευσης και μεταφοράς των ενεργειακών πόρων. Η ενέργεια λειτούργησε έτσι ως καταλύτης για τη δημιουργία θεσμικών σχημάτων συνεργασίας και πολυμερών πρωτοβουλιών, που αποσκοπούν στη σταθερότητα και την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής (Papadimitriou, 2016: 40-44). Συγκεκριμένα οι ενεργειακές συμμαχίες δεν περιορίζονται στη διαχείριση των φυσικών πόρων, αλλά παράγουν στρατηγικά αποτελέσματα, εφόσον ενισχύεται η συλλογική διαπραγματευτική ισχύς των κρατών που συμμετέχουν εναντίον τρίτων δρώντων, ενώ μειώνεται η αποτελεσματικότητα των μονομερών ενεργειών.¹² Την ίδια στιγμή τα ενεργειακά σχήματα συνεργασίας λειτουργούν ως μηχανισμοί εξισορρόπησης ισχύος (balancing mechanisms), ενισχύοντας την παρουσία των εξωτερικών δρώντων (λ.χ. Ε.Ε. και ΗΠΑ).¹³ Επιπρόσθετα, μέσω της συγκρότησης τριμερών και πολυμερών ενεργειακών σχημάτων διαμορφώνεται η ισορροπία ισχύος μέσα από μια αμιγώς στρατιωτική διάσταση της έναν συνδυασμό οικονομικής, θεσμικής και νομικής ισχύος. Σύμφωνα με σύγχρονες μελέτες, η ενεργειακή διασύνδεση δημιουργεί ένα πλέγμα συμφερόντων που ευνοεί την σταθερότητα, περιορίζοντας ταυτόχρονα μια πιθανή ένοπλη κλιμάκωση, δίχως να εξαλείφει της ανταγωνιστικές δυναμικές (Stergiou, 2021: 112-116).¹⁴

Ιδιαίτερα για την Κύπρο, τα ενεργειακά κοιτάσματα λειτούργησαν ως μοχλός ενίσχυσης της διεθνούς της θέσης. Η ανακήρυξη της κυπριακής ΑΟΖ και η σύναψη συμφωνιών οριοθέτησης με γειτονικά κράτη, της το Ισραήλ και η Αίγυπτος, επέτρεψαν τη νόμιμη προσέλκυση διεθνών ενεργειακών εταιρειών και τη θεσμική κατοχύρωση των κυριαρχικών της δικαιωμάτων (Heraclides, 2019: 57-61). Παράλληλα, οι εξελίξεις αυτές ανέδειξαν την ενέργεια ως ζήτημα ασφάλειας, καθώς η προστασία των υποδομών και των θαλάσσιων δραστηριοτήτων συνδέεται πλέον με στρατιωτικές και διπλωματικές στρατηγικές. Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά, αντιμετώπισε την ενεργειακή αναβάθμιση της Ανατολικής Μεσογείου ως πρόκληση για τον περιφερειακό της ρόλο. Η μη συμμετοχή

¹² Μέσα από κοινά έργα υποδομής, όπως οι αγωγοί και οι τερματικοί σταθμοί LNG, τα κράτη καταφέρνουν να συγκροτούν σταθερά δίκτυα αλληλεξάρτησης, που μεταφράζονται τόσο σε πολιτική όσο και σε διπλωματική επιρροή (Tagliapietra, 2020: 18-22).

¹³ Με την εμπλοκή των δρώντων ενισχύεται η θεσμική και η στρατηγική βαρύτητα στις συνεργασίες, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος αμφισβήτησης των υφιστάμενων ενεργειακών και νομικών ρυθμίσεων από τα κράτη που επιλέγουν τις αναθεωρητικές πολιτικές (Youngs, 2019: 6-9).

¹⁴ Οι ενεργειακές συμμαχίες λειτουργούν ως ένας παράγοντας αναδιάταξης της περιφερειακής ισχύος, οι οποίες ενισχύουν την θέση των συνεργαζόμενων κρατών και εντάσσουν την Ανατολική Μεσόγειο στα ευρύτερα διεθνή στρατηγικά πλαίσια.

της σε υφιστάμενες ενεργειακές συνεργασίες και η απόρριψη της UNCLOS οδήγησαν στην υιοθέτηση μιας πιο αναθεωρητικής στρατηγικής, η οποία περιλαμβάνει σεισμικές έρευνες και γεωτρήσεις σε περιοχές που αμφισβητούνται νομικά (Öniş, 2017: 112-116, Kirişci & Toygür, 2019: 9-12). Η ενεργειακή διάσταση μετατράπηκε έτσι σε πεδίο ευρύτερης γεωπολιτικής αντιπαράθεσης, όπου το διεθνές δίκαιο, η στρατιωτική ισχύς και η διπλωματία λειτουργούν συμπληρωματικά με την πολιτική πίεση και τη στρατιωτική παρουσία.

Σε ευρύτερο επίπεδο, η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου ενίσχυσε τη στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αναζητά εναλλακτικές πηγές και διαδρομές ενεργειακού εφοδιασμού. Η περιοχή άρχισε να εντάσσεται στον ευρωπαϊκό ενεργειακό σχεδιασμό ως δυνητικός παράγοντας διαφοροποίησης, γεγονός που προσέδωσε πρόσθετο γεωπολιτικό βάρος της θαλάσσιες οριοθετήσεις και της περιφερειακές συνεργασίες (Kaliber and Ratelle, 2022: 74-78). Συνολικά, η σημασία των ενεργειακών κοιτασμάτων δεν περιορίζεται μόνο στην εθνική διάσταση των παράκτιων κρατών, αλλά επεκτείνεται σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Η σταθερότητα και η εκμετάλλευση των πόρων καθιστούν αναγκαία την παρουσία και τον ρόλο δρώντων της η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίοι έχουν ζωτικό ενδιαφέρον για την ενεργειακή ασφάλεια και τη διασφάλιση των θαλάσσιων διαδρόμων. Μέσω πολιτικών, οικονομικών και διπλωματικών εργαλείων, η ΕΕ επιδιώκει να προωθήσει την οριοθέτηση των ΑΟΖ με βάση το Διεθνές Δίκαιο και να ενισχύσει πολυμερείς συνεργασίες, ενώ οι ΗΠΑ λειτουργούν ως εγγυητής περιφερειακής ασφάλειας και στρατηγικού ισοζυγίου ισχύος. Συνεπώς, η ενεργειακή διάσταση συνδέεται άμεσα με της διεθνείς συμμαχίες, τη διαμόρφωση πολιτικών ασφαλείας και την ικανότητα αντιμετώπισης συγκρούσεων, αποτελώντας γέφυρα της την ανάλυση του ρόλου υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο (Kaliber & Ratelle, 2022: 80-85; Papadimitriou, 2016: 50-54).

3.2 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ

Η ενεργειακή και γεωπολιτική δύναμη της Ανατολικής Μεσογείου έχει αναδείξει τον καθοριστικό ρόλο τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσο και των Ηνωμένων Πολιτειών ως προς την διαμόρφωση και την σταθερότητα της ευρύτερης περιοχής. Από την πλευρά της, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ούσα βασικός ενεργειακός καταναλωτής αλλά και θεσμικός δρών, αποσκοπεί στην διασφάλιση της ενεργειακής της επάρκειας διά μέσου της διαφοροποίησης των πηγών και των διαδρομών εφοδιασμού, γεγονός που καθιστά την Ανατολική Μεσόγειο στρατηγικής σημασίας. Στο πλαίσιο αυτό, προωθεί συστηματικά τη νομική τάξη, απόρροια του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας και ειδικότερα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982), ενθαρρύνοντας τα παράκτια κράτη να επιλύουν τις διαφορές τους μέσα από τις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας (Koutrakos, 2015: 102-110).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες συμπληρώνουν τη θεσμική και νομική προσέγγιση της ΕΕ με μια σαφώς στρατηγική και γεωπολιτική διάσταση. Από τη δεκαετία του 2010 και έπειτα, αμερικανική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο εστιάζει στη σταθεροποίηση των περιφερειακών σχέσεων μέσω της ενίσχυσης συμμαχιών με κράτη όπως η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ, ενώ παράλληλα επιδιώκει να επηρεάσει και να περιορίσει αναθεωρητικές στρατηγικές που δύνανται να διαταράξουν την περιφερειακή ισορροπία (Kaliber & Ratelle, 2022: 90-95). Η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή τους σε ενεργειακές κοινοπραξίες και έργα υποδομών, λειτουργεί ως μηχανισμός αποτροπής και σταθεροποίησης. Η συνεργασία Ε.Ε. και ΗΠΑ στην Ανατολική Μεσόγειο συγκροτεί, συνεπώς, μια πολυδιάστατη στρατηγική συνδυάζοντας νομικά, γεωπολιτικά και οικονομικά εργαλεία. Μέσω διπλωματικών πιέσεων και υποστήριξης διεθνών μηχανισμών επίλυσης διαφορών, όπως η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή η σύναψη διμερών και πολυμερών συμφωνιών οριοθέτησης, οι δύο δρώντες προωθούν τη θεσμική διαχείριση των διαφορών αντί της μονομερούς επιβολής ισχύος (Shaw, 2017: 112-120, Tanaka, 2019: 88-94). Ως εκ τούτου, η σταθερότητα που επικρατεί στην περιοχή αντανακλά την αλληλεπίδραση της νομικής τάξης και της γεωπολιτικής ισχύος, με την ενεργειακή διάσταση να λαμβάνει τον ρόλο του βασικού συνδετικού κρίκου.

Ολοκληρώνοντας, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αποτελούν απλούς παρατηρητές των εξελίξεων, αλλά ενεργούς διαμορφωτές του περιφερειακού πλαισίου ασφάλειας και συνεργασίας. Η κατανόηση του ρόλου τους είναι κρίσιμη για την ερμηνεία των σύγχρονων εξελίξεων στην Ανατολική Μεσόγειο και λειτουργεί ως αναγκαία βάση για την εξέταση των περιφερειακών ανταγωνισμών και συνεργασιών που θα αναλυθούν στο επόμενο υποκεφάλαιο.

3.3 Ανταγωνισμοί και συνεργασίες

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα πεδίο έντονων γεωπολιτικών ανταγωνισμών, όπου τα ενεργειακά και στρατηγικά συμφέροντα των περιφερειακών δυνάμεων αλληλοεπικαλύπτονται και συχνά συγκρούονται. Κεντρικό ρόλο στην περιφερειακή δυναμική διαδραματίζουν η Τουρκία, η Ελλάδα, η Κύπρος, το Ισραήλ, η Αίγυπτος και ο Λίβανος, ενώ οι υπερδυνάμεις και οι διεθνείς οργανισμοί επηρεάζουν σημαντικά τις εξελίξεις (Kaliber & Ratelle, 2022: 48-55). Οι σχέσεις μεταξύ των κρατών καθορίζονται όχι μόνο από ιστορικά και εδαφικά ζητήματα, αλλά και από τα νέα ενεργειακά δεδομένα, τα οποία δημιουργούν καινοφανείς πηγές ισχύος και διαπραγματευτικής ικανότητας.

Η Τουρκία έχει υιοθετήσει στρατηγική που συνδυάζει διπλωματία, στρατιωτική παρουσία και νομικά επιχειρήματα, γνωστή ως «Γαλάζια Πατρίδα» (Öniş, 2017: 22-30; Kirişçi & Toygür, 2019: 12-19). Μέσω αυτής της στρατηγικής, η Άγκυρα επιχειρεί να διεκδικήσει δικαιώματα σε περιοχές της ΑΟΖ που αμφισβητούνται από την Ελλάδα και την Κύπρο, επικαλούμενη την αρχή της μέσης γραμμής και διεκδικώντας μειωμένη επιρροή νησιών μεγάλης έκτασης στη χάραξη θαλασσίων ζωνών (Çelik, 2021: 45-52). Ταυτόχρονα, η Τουρκία επενδύει σε πολυμερείς συμμαχίες με χώρες όπως η Λιβύη μέσω της συμφωνίας του 2019 για οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών, επιχειρώντας να θεμελιώσει νομικά και στρατηγικά επιχειρήματα που αμφισβητούν τα δικαιώματα Ελλάδας και Κύπρου (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs 2020).

Αντιθέτως, η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν εστιάσει στη δημιουργία διμερών και πολυμερών συνεργασιών για την ενίσχυση της νομικής τους θέσης και την προστασία ενεργειακών συμφερόντων. Η Ελλάδα προχώρησε σε συμφωνίες με την Αίγυπτο (2020)

και την Ιταλία (2020) για την οριοθέτηση της ΑΟΖ, ενώ η Κύπρος ανέπτυξε συνεργασίες με το Ισραήλ και την Αίγυπτο μέσω του EastMed Gas Forum, στοχεύοντας στη διασφάλιση της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων και την περιφερειακή σταθερότητα (Papadimitriou, 2016: 72-80; Tziarras, 2017: 45-52; Heraclides, 2019: 33-40). Οι συνεργασίες αυτές δεν περιορίζονται σε ενεργειακά ζητήματα, αλλά περιλαμβάνουν στρατιωτικές ασκήσεις, ανταλλαγή πληροφοριών και διπλωματικές πρωτοβουλίες που ενισχύουν την περιφερειακή ασφάλεια.

Το Ισραήλ, η Αίγυπτος και ο Λίβανος προσθέτουν επιπλέον διαστάσεις στον ανταγωνισμό και τις συνεργασίες. Το Ισραήλ, με τα κοιτάσματα Λεβιάθαν και Ταμάρ, αναπτύσσει σχέσεις με την Κύπρο και την Ελλάδα για την εξαγωγή φυσικού αερίου προς την Ευρώπη μέσω αγωγών και LNG terminals (Tziarras, 2017: 58-63). Η Αίγυπτος, μέσω των συμφωνιών με την Ελλάδα και την Κύπρο, επιδιώκει να ενισχύσει το ρόλο της ως περιφερειακής ενεργειακής δύναμης και κόμβου μεταφοράς φυσικού αερίου (Papadimitriou, 2016: 84-90). Ο Λίβανος, αν και περιορισμένος σε στρατηγική ικανότητα, εμπλέκεται μέσω της οριοθέτησης της δικής του ΑΟΖ, δημιουργώντας πιθανούς μελλοντικούς τριβούς με το Ισραήλ (Christoforou, 2018: 52-57).

Οι υπερδυνάμεις, κυρίως η ΕΕ και οι ΗΠΑ, διαδραματίζουν ρυθμιστικό ρόλο. Η ΕΕ παρέχει νομικά και θεσμικά εργαλεία για την οριοθέτηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, ενώ οι ΗΠΑ εξασφαλίζουν στρατηγική κάλυψη, αποτρέποντας μονομερείς ενέργειες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε σύγκρουση (Koutrakos, 2015: 102-110). Η παρέμβασή τους ενισχύει τις διμερείς και πολυμερείς συμφωνίες, προωθεί τη χρήση διεθνών μηχανισμών όπως η ICJ και διασφαλίζει ότι οι ενεργειακές πρωτοβουλίες είναι συμβατές με το Διεθνές Δίκαιο (United Nations, 1982: arts. 76-85; Shaw, 2017: 120-128). Ως εκ τούτου, η περιοχή χαρακτηρίζεται από έναν σύνθετο ιστό ανταγωνισμών και συνεργασιών, όπου τα ενεργειακά κοιτάσματα λειτουργούν ως καταλύτης για διαπραγματεύσεις, στρατηγικές κινήσεις και νομική θεμελίωση διεκδικήσεων. Οι περιφερειακές δυνάμεις προσπαθούν να εξισορροπήσουν στρατηγική ισχύ, νομική τεκμηρίωση και ενεργειακά συμφέροντα, ενώ οι υπερδυνάμεις και οι διεθνείς οργανισμοί παρέχουν πλαίσιο σταθερότητας και μηχανισμούς επίλυσης διαφορών. Η αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη γεωπολιτική αρχιτεκτονική της

Ανατολικής Μεσογείου και υπογραμμίζει τη σημασία της συνδυασμένης προσέγγισης στρατηγικής, δικαίου και ενεργειακής πολιτικής (Kaliber & Ratelle, 2022: 60-68; Öniş, 2017: 30-38).

3.4 Τα ζητήματα ασφάλειας, άμυνας και επιρροής

Η Ανατολική Μεσόγειος έχει εξελιχθεί σε μια από τις πιο στρατηγικά ευαίσθητες περιοχές του πλανήτη, όπου οι παράγοντες ενεργειακής εκμετάλλευσης, γεωπολιτικών ανταγωνισμών και στρατιωτικών ισορροπιών συνδέονται στενά με την περιφερειακή ασφάλεια και τη διεθνή ισχύ. Η εξίσωση «ενέργεια ↔ ασφάλεια ↔ επιρροή» αποτελεί τον πυρήνα των σύγχρονων εξελίξεων: οι ενεργειακοί πόροι δεν είναι πλέον απλώς οικονομικά αγαθά, αλλά στρατηγικά πλεονεκτήματα που μετατοπίζουν τις ισορροπίες δύναμης στην περιοχή (Fouad 2026). Όπως ήδη γνωρίζουμε, η ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται άμεσα με τη *στρατηγική ευστάθεια* των κρατών της Ανατολικής Μεσογείου.

Πιο αναλυτικά, οι περιφερειακές δυνάμεις έχουν προσαρμόσει τις στρατιωτικές τους δομές σε μια περίοδο αυξημένων εντάσεων. Η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ έχουν ενισχύσει τις αμυντικές τους δυνατότητες μέσω κοινών ασκήσεων, συστημάτων συλλογής πληροφοριών και εξοπλιστικών προγραμμάτων με σημαντικό παράδειγμα την αύξηση των κοινών στρατιωτικών δραστηριοτήτων και ασκήσεων για την αντιμετώπιση απειλών από κράτη που αμφισβητούν δικαιώματα στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Αυτή η στρατιωτική προσέγγιση βασίζεται στην πεποίθηση ότι η ασφάλεια της ενεργειακής υποδομής και των θαλάσσιων ζωνών απαιτεί όχι μόνο νομική νομιμοποίηση αλλά και πρακτική ικανότητα αποτροπής (IISS 2025). Τα τελευταία χρόνια, η συνεργασία των τριών χωρών έχει εξελιχθεί σε βαθύτερο στρατιωτικό και στρατηγικό άξονα. Σε επίπεδο άμυνας, και τα τρία κράτη έχουν ενισχύσει ανταλλαγές τεχνολογίας, συμμετοχή σε κοινές ασκήσεις και συντονισμό σε ζητήματα επιτήρησης και αποτροπής, σύμπραξη που ενισχύει το αίσθημα συλλογικής ασφάλειας αλλά ταυτόχρονα εγείρει αντιδράσεις από περιφερειακούς ανταγωνιστές.

Αυτές οι πρωτοβουλίες, που περιλαμβάνουν και συνεργασίες για αντιμετώπιση ασύμμετρων απειλών ή προστασία κρίσιμων ενεργειακών υποδομών, επισημαίνουν ότι η

άμυνα και η ασφάλεια έχουν τεθεί στο επίκεντρο της γεωπολιτικής ατζέντας (Reuters 2025). Παράλληλα, η Τουρκία από την πλευρά της εξακολουθεί να στοχεύει σε μια στρατηγική μεγέθυνσης της επιρροής της στην Ανατολική Μεσόγειο με διαφορούμενες γεωστρατηγικές κινήσεις, αμφισβητώντας ενίοτε οριοθετήσεις που έχουν συμφωνηθεί από άλλες χώρες, ώστε να επαναδιαπραγματευθούν οι οριοθετήσεις των θαλασσιών ζωνών. Η εμπλοκή της Τουρκίας σε διμερείς συμφωνίες για οριοθέτηση με λιβυκά σώματα εξουσίας, έχοντας σαφώς προκαλέσει τις αντιδράσεις Ελλάδας, Αιγύπτου και Ε.Ε., δείχνει πώς οι περιφερειακές αμφισβητήσεις μπορούν να επηρεάσουν τη σταθερότητα και να αυξήσουν τα στρατιωτικά ρίσκα (Reuters 2025). Η παρουσία εξωτερικών δυνάμεων, όπως η Ρωσία, η οποία έχει ενισχύσει την ενεργειακή και στρατιωτική της παρουσία στη Μέση Ανατολή, προσθέτει νέα επίπεδα πολυπλοκότητας στην ασφάλεια της περιοχής. Η επιδίωξη της Μόσχας να διατηρήσει ενεργειακά και γεωπολιτικά πλεονεκτήματα στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου αναδεικνύει τον ανταγωνισμό, που δεν είναι απλώς περιφερειακός, αλλά μέρος ενός μεγαλύτερου πλέγματος διεθνών ανταγωνισμών (Herphaestus 2025).

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προκύπτουν νέες συνεργασίες πέρα από διμερείς σχέσεις, δηλαδή εκτός από στρατιωτικά δίκτυα, έχουν αναδυθεί πολυμερείς συνεργασίες με στόχο τη σταθερότητα. Οι στρατηγικές συνεργασίες περιλαμβάνουν όχι μόνο τεχνικά και στρατιωτικά στοιχεία, αλλά και θεσμική συνεργασία για διαχείριση κρίσεων, αύξηση αμοιβαίας κατανόησης και προώθηση κοινού πλαισίου ασφαλείας, παράγοντας που ενισχύεται από τις αναδυόμενες τριμερείς συμμαχίες όπως αυτή Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ, η οποία αποτελεί μοντέλο για ευρύτερη περιφερειακή συνεργασία ενάντια σε αναδυόμενες απειλές (Tziarras, 2019: 78-84). Το κρίσιμο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι οι ασφάλεια, άμυνα, και επιρροή στην Ανατολική Μεσόγειο δεν είναι μεμονωμένες μεταβλητές· αντιθέτως, αποτελούν τμήματα ενός συστημικού γεωπολιτικού πλαισίου όπου οι ενεργειακές, νομικές και στρατιωτικές διαστάσεις αλληλεπιδρούν και καθορίζουν την πορεία της περιοχής. Η γνώση αυτού του πλαισίου είναι απαραίτητη για την κατανόηση των μελλοντικών εξελίξεων και των δυνατοτήτων αποτροπής συγκρούσεων και διατήρησης μιας σταθερής περιφερειακής αρχιτεκτονικής.

Με την ολοκλήρωση του παρόντος κεφαλαίου, αξίζει να επισημανθεί πως η ασφάλεια και η στρατιωτική ισχύς παραμένουν κεντρικοί παράγοντες στη διαμόρφωση της ισορροπίας δυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο. Η στρατιωτική παρουσία των παράκτιων κρατών, ιδιαίτερα της Τουρκίας και του Ισραήλ, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ναυτικών δυνάμεων και την εγκατάσταση υπεράκτιων υποδομών, αποτελεί καθοριστικό εργαλείο διαπραγμάτευσης και επιρροής (Kirişci & Toygür, 2019: 21–28). Η Ελλάδα και η Κύπρος, αντίστοιχα, αντιδρούν μέσω ενίσχυσης των δικών τους στρατιωτικών δυνατοτήτων, συμμετοχής σε συμμαχίες όπως το NATO και τριμερείς συνεργασίες με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, δημιουργώντας ένα δίκτυο αμοιβαίας ασφάλειας και αποτροπής (Paradimitriou, 2016: 60-65; Tziarras, 2017: 50-57). Την ίδια στιγμή, η στρατιωτική παρουσία δεν λειτουργεί αποσπασμένη από τις πολιτικές και νομικές στρατηγικές. Η κατοχύρωση των θαλάσσιων ζωνών μέσω διεθνών συμφωνιών και διμερών ή πολυμερών δεσμεύσεων δημιουργεί ένα θεσμικό πλαίσιο που διευκολύνει την ασφάλεια και αποτρέπει μονομερείς ενέργειες (Shaw, 2017: 120-125). Αυτό ισχύει ιδιαίτερα σε περιοχές όπου τα κοιτάσματα φυσικού αερίου καθιστούν την περιοχή στόχο οικονομικών και στρατηγικών συμφερόντων, όπως στις θαλάσσιες ζώνες γύρω από την Κύπρο και το Ισραήλ (Heraclides, 2019: 33-40).

Η γεωπολιτική επιρροή περιλαμβάνει επίσης και τον ρόλο των υπερδυνάμεων, όπως οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες παρέχουν διπλωματική κάλυψη, τεχνική υποστήριξη και στρατηγική παρουσία για να διασφαλίσουν τη σταθερότητα (Koutrakos, 2015: 102-110; Tanaka, 2019: 88-94). Οι παρεμβάσεις αυτές δεν περιορίζονται στη στρατιωτική διάσταση αλλά επηρεάζουν και τη νομική ερμηνεία της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, ενισχύοντας τον ρόλο διεθνών μηχανισμών, όπως η ICJ και η εφαρμογή της UNCLOS 1982 (United Nations, 1982: arts. 74-85). Σε αυτό το πλαίσιο, οι περιφερειακές τριμερείς και πολυμερείς συμμαχίες, όπως Ελλάδα–Κύπρος–Ισραήλ και Ισραήλ–Κύπρος–Αίγυπτος, αποτελούν κρίσιμους κόμβους συνεργασίας που ενισχύουν την ενεργειακή ασφάλεια και τη σταθερότητα, ενώ παράλληλα λειτουργούν ως μοντέλα για τη διαχείριση κρίσεων και την αποτροπή στρατιωτικών εντάσεων (Christoforou, 2018: 45-52; Kaliber & Ratelle, 2022: 70-78).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ενεργειακή διάσταση και η στρατηγική των αγώνων

4.1 Ανακάλυψη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του φυσικού αερίου

Η Ανατολική Μεσόγειος θεωρείται μία από τις πλέον δυναμικές ενεργειακές περιοχές παγκοσμίως, κυρίως λόγω των σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν τις τελευταίες δύο δεκαετίες στις ακτές της Κύπρου, του Ισραήλ, της Αιγύπτου και της Ελλάδας (Christoforou, 2018: 46-53). Οι ανακαλύψεις αυτές δεν αποτελούν απλώς οικονομικό γεγονός, αλλά λειτουργούν ως μοχλός αναδιαμόρφωσης των γεωπολιτικών ισορροπιών (Heraclides, 2020: 98-105). Η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων συνδέεται άμεσα με τις έννοιες της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) και της υφαλοκρηπίδας. Η UNCLOS 1982 παρέχει νομική βάση στα παράκτια κράτη για αποκλειστικά δικαιώματα εκμετάλλευσης φυσικών πόρων εντός 200 ναυτικών μιλίων από τις ακτές τους (United Nations, 1982: arts. 55-75), ενώ τα άρθρα 76-85 καθορίζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας, επιτρέποντας την εξερεύνηση, εκμετάλλευση και την κατασκευή υποδομών στον βυθό και το υπέδαφος (Christoforou, 2018: 49-51). Αυτή η νομική θεμελίωση είναι κρίσιμη για την προστασία των συμφερόντων των κρατών και τη διαχείριση των ενεργειακών πόρων. Οι ενεργειακές ανακαλύψεις έχουν προσελκύσει έντονο διεθνές ενδιαφέρον. Η Κύπρος και το Ισραήλ έχουν επενδύσει σε υποδομές μεταφοράς φυσικού αερίου, όπως LNG terminals και αγωγούς προς την Ευρώπη, ενώ η Αίγυπτος αποτελεί σημαντικό κόμβο για τη μεταφορά του φυσικού αερίου μέσω των τερματικών σταθμών LNG της Damietta και Idku (Papadopoulos, 2021: 102-110).

Η εκμετάλλευση των ενεργειακών κοιτασμάτων προϋποθέτει την εφαρμογή διεθνών συμφωνιών οριοθέτησης (delimitation) της ΑΟΖ, γεγονός που αναδεικνύει μια στενή αλληλεξάρτηση ανάμεσα στην ενεργειακή ανάπτυξη και στη νομική κατοχύρωση των θαλασσιών ζωνών. Άλλωστε, η χρησιμότητα αυτής της διασύνδεσης τεκμηριώνεται και από πρόσφατες αναλύσεις που υποστηρίζουν ότι, οι πετυχημένες ενεργειακές πολιτικές στην περιοχή στηρίζονται αφενός σε οικονομικούς παράγοντες, αφετέρου σε μια σαφή νομική θεμελίωση των δικαιωμάτων της θάλασσας (Mavromatidis, 2024: 152-160). Η

διαπίστωση αυτή συνδέεται άμεσα με τον κεντρικό σκοπό της παρούσας εργασίας, καθώς καταδεικνύει ότι οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο δεν μπορούν να αναλυθούν ανεξάρτητα από το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, αλλά αποτελούν προϊόν της σύγκλισης νομικών κανόνων, κρατικών στρατηγικών και ενεργειακών συμφερόντων.

Η γεωπολιτική διάσταση αποτυπώνεται και στη δημιουργία στρατηγικών τριμερών σχημάτων συνεργασίας (Tsakiris, 2015: 48-55). Η συνεργασία αυτή ενισχύει επίσης τα νομικά επιχειρήματα για τα δικαιώματα εκμετάλλευσης της ΑΟΖ, περιορίζοντας τη δυνατότητα μονομερών ενεργειών από τρίτες χώρες (Papadimitriou, 2019: 65-72). Η τεχνική πλευρά της εκμετάλλευσης περιλαμβάνει την εγκατάσταση υποθαλάσσιων πλατφορμών, αγωγών¹⁵ και τερματικών σταθμών, που επιτρέπουν τη μεταφορά φυσικού αερίου προς τις αγορές της Ευρώπης και της Μεσογείου (Kaliber & Ratelle, 2022: 72-79). Επομένως, η ανακάλυψη και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου αποτελεί κομβικό παράγοντα για τη σταθερότητα και στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου. Η αποτελεσματική εφαρμογή διεθνών νομικών εργαλείων, η συνεργασία με τρίτα κράτη και η ανάπτυξη υποδομών είναι καθοριστικά στοιχεία για την προώθηση των ενεργειακών συμφερόντων, ενισχύοντας τόσο την οικονομική ανάπτυξη όσο και τη γεωπολιτική ισχύ των παράκτιων κρατών (Christoforou, 2018: 50-53; Papadopoulos, 2021: 107-110).

4.2 EastMed, LNG και ενεργειακές συμμαχίες

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχει αναδειχθεί σε κρίσιμη γεωστρατηγική ζώνη, κυρίως λόγω των σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου που εντοπίστηκαν τα τελευταία χρόνια. Η ανάγκη μεταφοράς των πόρων αυτών προς τις αγορές της Ευρώπης

¹⁵ Ο αγωγός EastMed, για παράδειγμα, σχεδιάστηκε για να συνδέει τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου με την Ευρώπη, συμβάλλοντας στην ενεργειακή διαφοροποίηση της περιοχής και μειώνοντας την εξάρτηση από παραδοσιακές διαδρομές (Heraclides, 2020: 102-106). Η ενεργειακή διάσταση έχει στρατηγικό χαρακτήρα και για την Τουρκία, η οποία προωθεί την πολιτική της «Γαλάζιας Πατρίδας», ενώ η Ελλάδα και η Κύπρος ανταποκρίνονται μέσω διπλωματίας, πολυμερών συμφωνιών και συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς (Öniş, 2017: 115-120). Η ισορροπία αυτή καταδεικνύει ότι η εκμετάλλευση φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο συνδέεται άμεσα με τη νομική και στρατηγική διάσταση της περιοχής, καθώς η ενεργειακή ασφάλεια, η περιφερειακή συνεργασία και η εφαρμογή διεθνών νόμων αλληλεπιδρούν συνεχώς.

δημιούργησε ένα νέο δίκτυο ενεργειακών υποδομών, στο οποίο κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει ο αγωγός EastMed (Heraclides, 2019: 102-110). Ο EastMed σχεδιάστηκε για να συνδέσει τα κοιτάσματα της Κύπρου και του Ισραήλ με την Ελλάδα και, μέσω αυτής, με την υπόλοιπη Ευρώπη, προσφέροντας μια σταθερή και νόμιμη διαδρομή μεταφοράς ενέργειας που μειώνει την εξάρτηση από διαμεσολαβητές τρίτων χωρών και ενισχύει την ενεργειακή ασφάλεια της Ε.Ε. (Christoforou, 2018: 48-53; Papadimitriou, 2016: 61-67).

Στην πράξη, η υλοποίηση του EastMed προϋποθέτει πολυμερή συνεργασία, θεσμική και τεχνική συνεννόηση μεταξύ των τριών χωρών, με προοπτική επέκτασης σε άλλους εταίρους όπως η Ιταλία και η Αίγυπτος. Αυτές οι τριμερείς και πολυμερείς συμμαχίες έχουν διττό ρόλο: πρώτον, ενισχύουν τη σταθερότητα στην περιοχή μειώνοντας την πιθανότητα μονομερών ενεργειών που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ένταση, και δεύτερον, παρέχουν νομική ενίσχυση στην οριοθέτηση των ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, καθώς η συνεργασία βασίζεται σε δεσμευτικές συμφωνίες που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές της UNCLOS (Shaw, 2017: 115-120; Tanaka, 2019: 93-97). Για παράδειγμα, η συμφωνία Κύπρου–Ισραήλ για την ΑΟΖ το 2010 και η Ελλάδα–Ισραήλ για στρατηγική συνεργασία στον ενεργειακό τομέα παρέχουν ένα σαφές νομικό πλαίσιο που ενισχύει τη διαπραγματευτική θέση των κρατών έναντι τρίτων (Government of Cyprus and State of Israel, 2010; Papadimitriou, 2016: 65-70). Επιπρόσθετα, τα *LNG terminals* (Liquid Natural Gas) στην Ανατολική Μεσόγειο διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο ως κόμβοι αποθήκευσης και επανεπεξεργασίας αερίου. Η Κύπρος και η Αίγυπτος έχουν αναπτύξει υποδομές που επιτρέπουν τη μετατροπή του φυσικού αερίου σε υγροποιημένο αέριο, το οποίο μπορεί να μεταφερθεί με πλοία στις ευρωπαϊκές αγορές, δημιουργώντας έναν εναλλακτικό δίαυλο παράκαμψης παραδοσιακών δρομολογίων (Heraclides, 2019: 108-115; Kaliber & Ratelle, 2022: 125-130). Η λειτουργία των LNG terminals συνδέεται με πολυμερείς ρυθμιστικές συμφωνίες, όπως οι κατευθυντήριες γραμμές της ΕΕ για ενεργειακή ασφάλεια, που προσδίδουν νομική ισχύ στις συνεργασίες και μειώνουν τον γεωπολιτικό κίνδυνο (Christoforou, 2018: 50-55). Ακόμη, οι ενεργειακές συμμαχίες δεν περιορίζονται στην τεχνική συνεργασία αλλά περιλαμβάνουν και στρατηγική πολιτική διάσταση (Heraclides, 2019: 112-118, Kaliber & Ratelle, 2022: 132-138). Παράλληλα, η συμμετοχή της Αιγύπτου μέσω της EastMed Gas Forum διευρύνει την περιφερειακή διάσταση της

συνεργασίας, καθώς εισάγει μηχανισμούς διαχείρισης κρίσεων, κοινής ασφάλειας και πολιτικής διαπραγμάτευσης (Heraclides, 2019: 120-125).

Η σημασία αυτών των συνεργασιών έχει διπλή σημασία. Από τη μια πλευρά, ενισχύουν την ενεργειακή σταθερότητα, προσφέροντας ασφαλή ροή φυσικού αερίου προς τις διεθνείς αγορές. Από την άλλη, λειτουργούν ως θεσμικά εργαλεία που ενθαρρύνουν την δυναμική της θέσης των κρατών στην Ανατολική Μεσόγειο, επιτρέποντας την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου της θάλασσας και την αποφυγή μονομερών ενεργειών που θα μπορούσαν να προκαλέσουν περιφερειακές εντάσεις (Paradimitriou, 2016: 68-72, Christoforou, 2018: 52-57). Με αυτό τον τρόπο, οι ενεργειακές υποδομές και οι πολυμερείς συμφωνίες συνδέονται άμεσα με τη γεωπολιτική και νομική σταθερότητα, υπογραμμίζοντας τη σημασία της συνεργασίας, της νομιμότητας και της στρατηγικής οργάνωσης στην περιοχή. Συνολικά, ο συνδυασμός EastMed, LNG και ενεργειακών συμμαχιών αναδεικνύει ένα πολύπλευρο σύστημα ενεργειακής διακυβέρνησης, όπου η τεχνολογία, η στρατηγική και το διεθνές δίκαιο συνυπάρχουν, δημιουργώντας ένα μοντέλο για την περιφερειακή συνεργασία και τη διαχείριση κρίσεων. Η συνδυαστική αξιοποίηση τεχνικών, νομικών και διπλωματικών εργαλείων από τα κράτη της περιοχής συνιστά έναν κρίσιμο παράγοντα για τη διατήρηση της ενεργειακής σταθερότητας και την ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο (Heraclides, 2019: 128-135, Kaliber & Ratelle, 2022: 140-145).

4.3 Η ενεργειακή ασφάλεια και η γεωοικονομία

Οικολογικές και νομικές προκλήσεις

Η Ανατολική Μεσόγειος έχει μετατραπεί σε κέντρο στρατηγικής σημασίας, όπου η ενέργεια συνδέεται άμεσα με την ασφάλεια και την οικονομία. Η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου και η ανάπτυξη υποδομών όπως ο EastMed και τα LNG terminals ενισχύουν τη γεωοικονομική θέση των παράκτιων κρατών, ενώ ταυτόχρονα διαμορφώνουν νέα πεδία συνεργασίας και ανταγωνισμού (Kandil, 2018: 45-52; Öniş, 2017: 112-118).

Η ενέργεια, πέρα από οικονομικό αγαθό, αποτελεί στρατηγικό εργαλείο: δεν είναι μόνο η ύπαρξη πόρων αλλά ο έλεγχος των ροών φυσικού αερίου που προσδίδει διαπραγματευτική ισχύ στα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου και τα καθιστά σημαντικούς παράγοντες στην περιφερειακή και διεθνή σκακιέρα. Ενδεικτικά, η στρατηγική αξιοποίηση του Ισραηλινού φυσικού αερίου μέσω υποθαλάσσιων αγωγών και εγκαταστάσεων επανεραιοποίησης παρέχει στο Τελ Αβίβ πρόσβαση στις ευρωπαϊκές αγορές, ενισχύοντας τη θέση του στις διαπραγματεύσεις για θέματα ασφάλειας και συνεργασίας με την Ε.Ε. (Mimica, 2023: 82-89). Παρόμοια, η Αίγυπτος έχει εδραιώσει τον ρόλο της ως ενεργειακού κόμβου στη Μεσόγειο μέσω των LNG terminals της, καθιστώντας τη χώρα σημαντικό εταίρο για την Ευρωπαϊκή Ένωση και δίνοντάς της μεγαλύτερη επιρροή σε περιφερειακές συζητήσεις για την ενεργειακή ασφάλεια (Rougier, 2024: 112-118). Αντίστοιχα, η θέση της Κύπρου σε ενεργειακά δίκτυα όπως ο EastMed, παρά τις προκλήσεις, της παρέχει μια πλατφόρμα διαπραγμάτευσης που υπερβαίνει τη γεωγραφική της μικρότητα (Pappas, 2022: 47-52). Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο δεν περιορίζεται απλώς στην εξασφάλιση επαρκούς προσφοράς φυσικού αερίου για τις εσωτερικές ανάγκες των κρατών, αλλά περιλαμβάνει και τη διασφάλιση των ενεργειακών διαδρομών, τη μείωση της εξάρτησης από τρίτες χώρες και την πρόληψη εντάσεων που θα μπορούσαν να διαταράξουν τη σταθερότητα της περιοχής (Kaliber & Ratelle, 2022: 142-150).

Η γεωοικονομία αναδεικνύει τον ενεργειακό τομέα ως μοχλό εξωτερικής πολιτικής: οι χώρες που ελέγχουν κρίσιμες πηγές και διαδρομές αποκτούν στρατηγικό πλεονέκτημα, ενώ οι επενδύσεις σε υποδομές ενσωματώνονται σε ευρύτερες στρατηγικές συνεργασίες (Papadimitriou, 2016: 72-78, Tziarras, 2017: 48-55). Στο σημείο αυτό, η τριμερής συνεργασία Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ και η συμμετοχή της Αιγύπτου μέσω του EastMed Gas Forum αποκτούν πολλαπλά οφέλη: ενισχύουν τη σταθερότητα, δημιουργούν κοινά πρότυπα για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων και παρέχουν νομική θωράκιση, καθώς οι συμφωνίες βασίζονται σε δεσμευτικά πλαίσια που ευθυγραμμίζονται με την UNCLOS και άλλες διεθνείς ρυθμίσεις (Christoforou, 2018: 55-62, Heraclides, 2019: 145-150). Μέσα από αυτό το πλαίσιο, τα κράτη μπορούν να προχωρήσουν σε εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων χωρίς να αμφισβητούνται τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, μειώνοντας τον γεωπολιτικό κίνδυνο (Kaliber & Ratelle, 2022: 152-158). Ταυτόχρονα, η γεωοικονομική διάσταση συνδέεται με τις διεθνείς αγορές ενέργειας.

Συγκεκριμένα, οι χώρες της περιοχής επιδιώκουν να εντάξουν την παραγωγή φυσικού αερίου σε σταθερά και προβλέψιμα κανάλια διανομής, μειώνοντας τις διακυμάνσεις των τιμών και εξασφαλίζοντας ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα για τις εξαγωγές τους (Kandil, 2018: 55-60). Αυτό σημαίνει πως η ενεργειακή διαφοροποίηση και η ενίσχυση των LNG terminals επιτρέπουν την επέκταση των αγορών πέραν της Ευρώπης, δημιουργώντας δυναμικές συνεργασίες με χώρες όπως η Ιταλία, η Αίγυπτος και το Ισραήλ, που προσφέρουν στρατηγική κάλυψη και τεχνογνωσία (Öniş, 2017: 125-130).

Η ενεργειακή ασφάλεια συνδέεται, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, με τον ρόλο των υπερδυνάμεων (Papadimitriou, 2016: 75-80, Tziarras, 2017: 53-57). Οι παρεμβάσεις αυτές δημιουργούν ένα σταθερό περιβάλλον για την εκμετάλλευση κοιτασμάτων, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν την αναγκαιότητα συνδυασμού γεωπολιτικής στρατηγικής και νομικής τήρησης. Τέλος, η γεωοικονομία στην Ανατολική Μεσόγειο αναδεικνύει την ανάγκη για πολυεπίπεδη προσέγγιση: τεχνική, νομική και διπλωματική. Η σταθερότητα και η ειρήνη στην περιοχή εξαρτώνται από τη δυνατότητα των κρατών να συνδυάζουν στρατηγικό σχεδιασμό, συνεργασία με τρίτους εταίρους και εφαρμογή διεθνούς δικαίου (Christoforou, 2018: 60-65; Heraclides, 2019: 152-158). Η ενεργειακή ασφάλεια δεν είναι πλέον αποκλειστικά θέμα παραγωγής ή μεταφοράς, αλλά κεντρικός μοχλός διαμόρφωσης της περιφερειακής και διεθνούς στρατηγικής στην Ανατολική Μεσόγειο. Προκειμένου να ολοκληρωθεί το δοθέν κεφάλαιο, κρίνεται απαραίτητη η αναφορά στο κομμάτι των οικολογικών και νομικών προκλήσεων που αναδύονται στα πλαίσια της εκμετάλλευσης των ενεργειακών κοιτασμάτων.

Η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο συνοδεύεται από σημαντικές οικολογικές προκλήσεις, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη βιωσιμότητα των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και την προστασία της βιοποικιλότητας. Οι γεωτρήσεις και η κατασκευή υποθαλάσσιων αγωγών ενδέχεται να προκαλέσουν διατάραξη των υποθαλάσσιων οικοσυστημάτων, υπεράντληση φυσικών πόρων και αυξημένο ρίσκο θαλάσσιων ατυχημάτων, γεγονός που μπορεί να έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες για την αλιεία και τον τουρισμό (Kandil, 2018: 65-70, Heraclides, 2019: 160-165). Η ένταση αυτή καθιστά αναγκαία την εφαρμογή προληπτικών περιβαλλοντικών μέτρων, τηρήσιμων από όλα τα εμπλεκόμενα κράτη και σύμφωνα με διεθνή πρότυπα όπως

η UNCLOS και οι Οδηγίες της UNEP για την προστασία των θαλασσών (United Nations, 1982: arts. 192-194, UNEP 2018: 12-18).

Σε νομικό επίπεδο, η προώθηση κοιτασμάτων συχνά προκαλεί αμφισβητήσεις σχετικά με την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, ειδικά όταν υπάρχουν γειτονικά κράτη με αντικρουόμενες διεκδικήσεις. Η UNCLOS παρέχει το νομικό πλαίσιο για την επίλυση διαφορών μέσω διαπραγματεύσεων, διεθνών δικαστηρίων ή διαιτησίας, ωστόσο οι πραγματικές εφαρμογές συχνά συναντούν πολιτικές και στρατηγικές αντιστάσεις (Shaw, 2017: 210-215, Tanaka, 2019: 140-145). Οι περιφερειακές συγκρούσεις αυξάνουν την ανάγκη για μηχανισμούς συντονισμού, όπως πολυμερή φόρουμ συνεργασίας και συμφωνίες παρακολούθησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, που συνδυάζουν νομική υποχρέωση και διπλωματική διαχείριση (Christoforou, 2018: 70-75; Öniş, 2017: 140-145). Παράλληλα, η γεωπολιτική ένταση εντείνει τον κίνδυνο περιβαλλοντικών παραβάσεων: η έλλειψη συνεργασίας ή οι μονομερείς ενέργειες μπορεί να οδηγήσουν σε υπερβολική εκμετάλλευση και υποβάθμιση των φυσικών πόρων. Στο πλαίσιο αυτό, η διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας πρέπει να συνδυάζεται με στρατηγική περιβαλλοντικής διαχείρισης, ώστε οι αναπτυξιακές και οικονομικές φιλοδοξίες να μην συγκρούονται με τις διεθνείς δεσμεύσεις για βιώσιμη χρήση των θαλάσσιων πόρων (Kandil, 2018: 72-75, Heraclides, 2019: 168-172).

Συνολικά, οι οικολογικές και νομικές προκλήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο απαιτούν συνδυασμό τεχνικής, νομικής και διπλωματικής προσέγγισης. Η διασφάλιση βιωσιμότητας και σταθερότητας προϋποθέτει εφαρμογή διεθνών κανόνων, περιβαλλοντική παρακολούθηση και συνεργασία μεταξύ περιφερειακών και διεθνών φορέων, επιβεβαιώνοντας ότι η ενέργεια αποτελεί ταυτόχρονα μοχλό ανάπτυξης και πεδίο υπευθυνότητας (Papadimitriou, 2016: 82-88, Kaliber & Ratelle, 2022: 165-172).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ανέδειξε την Ανατολική Μεσόγειο ως μία από τις πλέον σύνθετες και στρατηγικά σημαντικές περιοχές της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής, όπου η γεωπολιτική, η ενεργειακή διάσταση και το Διεθνές Δίκαιο συνυφαίνονται σε διαφορετικά επίπεδα σεναρίων. Από την ιστορική αναδρομή έως και τις σύγχρονες εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή, φάνηκε πως το σημείο χαρακτηρίζεται από έναν διαρκή διάλογο μεταξύ ισχύος, δικαίου και συνεργασίας, με εμφανή την επιρροή που ασκεί τόσο στα ίδια τα κράτη της περιοχής, όσο και στις διεθνείς υπερδυνάμεις.

Σε σχέση με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, η εργασία κατέδειξε ότι οι σημερινές εντάσεις στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν βαθιές ιστορικές ρίζες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την διαμόρφωση των συνόρων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την μεταπολεμική κατανομή των ενεργειακών πόρων. Η ιστορική επισκόπηση των δεκαετιών του Ψυχρού Πολέμου ανέδειξε ότι οι στρατηγικές θέσεις Ελλάδας – Κύπρου – Τουρκίας έχουν διαμορφωθεί μέσα από σύνθετες διεθνείς ισορροπίες, όπου η στρατιωτική παρουσία, η διπλωματία και τα ενεργειακά συμφέροντα ήταν πάντοτε αλληλένδετα. Παράλληλα, η εξέλιξη των σχέσεων μετά το 1990, όπως είδαμε στο 1^ο κεφάλαιο, κατέδειξε τη μεταβολή των παραδοσιακών ισορροπιών και την ανάγκη για νέες μορφές συνεργασίας και διαπραγμάτευσης, ενόψει των αυξανόμενων ενεργειακών ανακαλύψεων και των νέων προκλήσεων ασφάλειας. Ουσιαστικά, οι ιστορικές ανισορροπίες, οι εδαφικές διαφορές και οι ασαφείς συμφωνίες διαμορφώνουν ένα πλαίσιο, όπου οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί παραμένουν ενεργοί. Εν συνεχεία, η ανακάλυψη και η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, εμφανίζεται ως καθοριστικός παράγοντας των σύγχρονων γεωπολιτικών εξελίξεων. Τα κοιτάσματα αυτά δεν αποτελούν μόνο οικονομικούς πόρους, αλλά κρίσιμους μοχλούς στρατηγικής ισχύος, οι οποίοι επηρεάζουν τη διαπραγμάτευση δικαιωμάτων, την ενεργειακή συνεργασία και τις περιφερειακές συμμαχίες. Η ένταξη σε αγωγούς, LNG terminals και κοινές υποδομές επιτρέπει στα κράτη να συνδυάσουν την εκμετάλλευση των πόρων με την ενίσχυση της ασφάλειας και τη σταθερότητα στη περιοχή. Απαντώντας στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα, μέσα από ανάλυση προκύπτει ότι, τα ενεργειακά κοιτάσματα λειτουργούν ως μοχλοί

ισχύος, ενισχύοντας τη διαπραγματευτική θέση των κρατών και προσφέροντας νομική θωράκιση μέσα από διμερείς συμφωνίες, προκαλώντας ταυτόχρονα αντιδράσεις, forum shopping και αναθεωρητικές τάσεις από τρίτους δρώντες. Αυτή η σύνδεση υπογραμμίζει ότι οι ενεργειακοί πόροι δεν έχουν μόνο οικονομική αξία, αλλά αποτελούν κρίσιμο εργαλείο στρατηγικής, με άμεση επίδραση στη γεωπολιτική σταθερότητα και στη νομική εφαρμογή των διεθνών κανόνων. Ακολούθως, η αναδυόμενη παρουσία υπερδυνάμεων, η στρατηγική εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ενεργός πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών προσδίδουν επιπλέον βάρος στις αποφάσεις των παράκτιων κρατών, ενισχύοντας τη σημασία της διπλωματικής ισορροπίας και της συνεργασίας.

Οι τριμερείς και πολυμερείς συνεργασίες, όπως αυτές μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου, συνιστούν σημαντικά παραδείγματα για το πώς οι μικρότερες δυνάμεις μπορούν να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική τους θέση και να αντιμετωπίσουν αναδυόμενες απειλές, μέσα από κοινές στρατιωτικές ασκήσεις (π.χ. «Noble Dina» μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ, 2021), τη δημιουργία θεσμικών σχημάτων όπως ο EastMed Gas Forum για την ενεργειακή συνεργασία, καθώς και διμερείς συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ, όπως η συμφωνία Κύπρου – Αιγύπτου (2020), που ενισχύει τη νομική προστασία των θαλασσιών ζωνών. Ταυτόχρονα, οι συνεργασίες αυτές προάγουν θεσμικά πλαίσια για κοινή διαχείριση κρίσεων, δημιουργούν μηχανισμούς εμπιστοσύνης και συμβάλλουν στην προώθηση ενός κοινού πλαισίου ασφαλείας, στοιχείο κρίσιμο για την αποφυγή συγκρούσεων και τη διατήρηση της περιφερειακής σταθερότητας. Πιο αναλυτικά, οι ενεργειακές προκλήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο δεν περιορίζονται μόνο στην εξεύρεση και την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, αλλά αγγίζουν κρίσιμα ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και νομικής ρύθμισης. Η εξόρυξη και μεταφορά φυσικού αερίου συνεπάγεται κινδύνους για τα θαλάσσια οικοσυστήματα, όπως ρύπανση από θαλάσσιες πλατφόρμες, διαρροές κατά τη μεταφορά και διατάραξη της βιοποικιλότητας. Για τον λόγο αυτό, τα κράτη οφείλουν να εφαρμόζουν διεθνώς αναγνωρισμένα περιβαλλοντικά πρότυπα, όπως οι «MARPOL 73/78» κανονισμοί για τη ρύπανση από πλοία του Διεθνούς Οργανισμού Ναυτιλίας (IMO, 1973/1978), τα πρότυπα ασφαλείας και διαχείρισης κινδύνου των πλατφορμών φυσικού αερίου (IMO, International Safety Management Code, 2002) και διεθνείς συμφωνίες όπως η Σύμβαση για την Προστασία της

Μεσογείου (Barcelona Convention, 1976, αναθεωρημένη 1995), που προβλέπει μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο της ρύπανσης των θαλασσών.

Ως προς το νομικό πλαίσιο της UNCLOS και της οριοθέτησης των θαλασσιών ζωνών, διαπιστώθηκε ότι, οι βασικές νομικές αρχές που διέπουν την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών στηρίζονται σε αυτή (1982) και σχετίζονται με την οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας, εξασφαλίζοντας στα κράτη κυριαρχικά δικαιώματα για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Κάθε δραστηριότητα οφείλει να ευθυγραμμίζεται με την UNCLOS, να σέβεται τις ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα των γειτονικών κρατών, ενώ μέσω των διμερών και πολυμερών συμφωνιών υπογραμμίζει ότι η εφαρμογή αυτών των αρχών απαιτεί νομική τεκμηρίωση, σεβασμό στα υφιστάμενα δικαιώματα και συντονισμό μέσω διεθνών ή περιφερειακών μηχανισμών, καθιστώντας τις νομικές διατάξεις εργαλείο σταθεροποίησης αλλά και πλαίσιο για την αποφυγή διασυνοριακών συγκρούσεων. Επομένως, οι επενδύσεις σε υποθαλάσσιες εγκαταστάσεις και υποδομές LNG δεν είναι απλώς οικονομικές επιλογές, αλλά υπόκεινται σε σύνθετους νομικούς και περιβαλλοντικούς ελέγχους, που ενσωματώνουν την εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων (EIA – Environmental Impact Assessment), την στρατηγική περιβαλλοντική εκτίμηση (SEA – Strategic Environmental Assessment), την αρχή της αποφυγής διασυνοριακής ζημίας (transboundary harm), κανονισμούς ασφαλείας των εγκαταστάσεων και πλαίσια ευθύνης (liability), καθώς και due diligence για την πρόληψη κινδύνων και την συμμόρφωση με διεθνείς κανονισμούς. Αναφορικά με το 4^ο ερευνητικό ερώτημα, η ανάλυση των πρακτικών των βασικών δρώντων δείχνει πως, η ερμηνεία και η εφαρμογή των διεθνών κανόνων διαφοροποιείται με βάση τα συμφέροντα και τη στρατηγική θέση του εκάστοτε παράγοντα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιεί το Διεθνές Δίκαιο, όπως την UNCLOS 1982, για να θεσμοθετήσει πολυμερείς συνεργασίες, προωθώντας σταθερότητα και νομιμότητα στις συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας. Αντίθετα, οι Ηνωμένες Πολιτείες εφαρμόζουν το διεθνές δίκαιο σε συνδυασμό με στρατηγικές συμμαχίες και στρατιωτική παρουσία, ώστε να εξασφαλίσουν ενεργειακή πρόσβαση και γεωπολιτική επιρροή. Από την πλευρά τους, τα παράκτια κράτη, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, αξιοποιούν τις διεθνείς τάξεις όχι μόνο για νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους, αλλά και για να ενισχύσουν τη διαπραγματευτική τους ισχύ μέσω διμερών και τριμερών συμφωνιών (π.χ.

Ελλάδας–Κύπρου–Ισραήλ, Ελλάδα–Αιγύπτου) και της συμμετοχής τους σε forum όπως ο EastMed Gas Forum. Αντίθετα, η Τουρκία εφαρμόζει μια περισσότερο αναθεωρητική ερμηνεία της UNCLOS, αμφισβητώντας δικαιώματα ελληνικών και κυπριακών νησιών, δείχνοντας ότι η εφαρμογή των διεθνών κανόνων συχνά καθορίζεται από γεωπολιτικά συμφέροντα και στρατηγική ισχύ. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ανάδειξη ενός δυναμικού περιβάλλοντος όπου οι κανόνες του Διεθνούς Δικαίου λειτουργούν ως πλαίσιο, αλλά η ισχύς και οι στρατηγικές συμμαχίες καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την πρακτική τους εφαρμογή. Τέλος, μέσα από τις μελέτες περίπτωσης, επισημαίνονται οι αντιφάσεις μεταξύ γεωπολιτικής πρακτικής και νομικής ισχύος, όπου είναι ιδιαίτερα εμφανείς στην Ανατολική Μεσόγειο. Η συμφωνία Ελλάδα–Αιγύπτου για την οριοθέτηση της ΑΟΖ (2020) και η συμφωνία Ελλάδα–Ιταλίας για την υφαλοκρηπίδα (1977) αποτελούν παραδείγματα όπου η τήρηση διεθνών νομικών κανόνων ενισχύει τη σταθερότητα και καθορίζει σαφή όρια, λειτουργώντας ως εργαλείο προστασίας κυριαρχικών δικαιωμάτων. Στον αντίποδα, η τουρκική πολιτική, με μονομερείς δηλώσεις και το λεγόμενο «Blue Homeland» πρόγραμμα, δείχνει πώς γεωπολιτικά συμφέροντα μπορούν να παρακάμψουν ή να ερμηνεύσουν διαφορετικά τις διατάξεις της UNCLOS, δημιουργώντας εντάσεις και αβεβαιότητα. Παράλληλα, η σύσταση των τριμερών σχημάτων που μελετήσαμε παραπάνω, αποτυπώνει τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη αξιοποιούν τις νομικές συμφωνίες για στρατηγική θωράκιση, ενώ η ίδια η γεωπολιτική πραγματικότητα μπορεί να προκαλέσει φαινόμενα forum shopping και αναθεωρητισμού. Συνεπώς, οι μελέτες περίπτωσης καταδεικνύουν ότι η εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου συχνά συγκρούεται με τα πρακτικά συμφέροντα των δρώντων, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για συνδυαστική προσέγγιση νομικής συμμόρφωσης, διπλωματικής ισχύος και περιφερειακής συνεργασίας για την επίτευξη σταθερότητας.

Εν κατακλείδι, μέσα από την ανάλυση της παρούσας εργασίας διαπιστώνεται ότι, το Διεθνές Δίκαιο, με βάση την UNCLOS και τους σχετικούς νομικούς μηχανισμούς, παρέχει σαφείς κανόνες για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών, την προστασία κυριαρχικών δικαιωμάτων και την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά του περιορίζεται από τις γεωπολιτικές στρατηγικές των κρατών, τις μονομερείς ενέργειες και τις αντιθέσεις συμφερόντων, όπως καταδεικνύουν τα παραδείγματα της Τουρκίας και των τριμερών σχημάτων συνεργασίας. Αυτό έχει ως

αποτέλεσμα, το Διεθνές Δίκαιο να λειτουργεί ως θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης και σταθεροποίησης, αλλά η πλήρης εφαρμογή του να εξαρτάται από τη βούληση των δρώντων να το σεβαστούν και να το ενσωματώσουν σε διπλωματικές και ενεργειακές στρατηγικές. Με άλλα λόγια, το Διεθνές Δίκαιο είναι αποτελεσματικό ως εργαλείο οριοθέτησης και πρόληψης συγκρούσεων, αλλά η διατήρηση της περιφερειακής σταθερότητας απαιτεί συνδυαστική προσέγγιση νομικής συμμόρφωσης, διπλωματικής ισχύος και περιφερειακής συνεργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εξωτερικών. *Συμφωνία Οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου*. Αθήνα: Επίσημες Εκδόσεις, 2020.
- Υπουργείο Εξωτερικών Κυπριακής Δημοκρατίας. *Agreements on Maritime Delimitation and Energy Cooperation*. Λευκωσία: MFA Cyprus, 2013.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- ELIAMEP. *Το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS 1982) και η Εφαρμογή του στα Μεσογειακά Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: ELIAMEP, 2025.
- Γαβουνέλη, Μαρία. *Functional Jurisdiction in the Law of the Sea*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2014.
- Γαβουνέλη, Μαρία. *Η οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών και το Δίκαιο της Θάλασσας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Παυλάκης, Νίκος. *Maritime Boundaries and Greek Islands: Legal Perspectives*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- Πετρόπουλος, Παναγιώτης. *Greek Strategic Policy in the Eastern Mediterranean*. Αθήνα: Hellenic Studies Press, 2020.
- Τσακίρης, Δημήτρης. *Greek Strategic Policy in the Eastern Mediterranean*. Αθήνα: Hellenic Studies Press, 2015.
- Χριστοδούλου, Δημήτρης. *Environmental Risks of Offshore Hydrocarbon Exploitation in the Eastern Mediterranean*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Agreement between the United Republic of Tanzania and the Republic of Seychelles on the Delimitation of the Maritime Boundary of the Exclusive Economic Zone and Continental Shelf*. United Nations Treaty Series, 2002.
- European Union. *Directive 2014/52/EU on Environmental Impact Assessment of Projects*. Official Journal of the European Union, 2014.
- European Union. *Environmental Liability Directive 2004/35/EC*. Official Journal of the European Union, 2004.
- Government of Cyprus and State of Israel. *Cyprus–Israel EEZ Agreement*. Nicosia/Jerusalem: Official Publications, 2010.
- International Court of Justice. *Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta)*. Judgment. I.C.J. Reports, 3 June 1985.
- International Court of Justice. *Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya)*. Judgment. I.C.J. Reports, 12 October 2021.
- International Court of Justice. *North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany/Denmark; Federal Republic of Germany/Netherlands)*. Judgment. I.C.J. Reports 1969.
- International Maritime Organization. *Guidelines for the Implementation of MARPOL in Offshore Hydrocarbon Operations*. London: IMO Publications, 2020.
- Republic of Bangladesh v. Republic of India. *Bay of Bengal Maritime Boundary Arbitration Award*. PCA Case No. 2010–16, 2014.
- Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs. *Eastern Mediterranean Policy Statement*. Ankara: Government of Turkey, 2020.
- Treaty between the Federal Republic of Nigeria and the Republic of Equatorial Guinea concerning their Maritime Boundary*. United Nations Treaty Series, 2000.
- United Nations Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea (DOALOS). *Submissions on the Limits of the Continental Shelf*. New York: United Nations, 2014–2020.

- United Nations. *Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context (Espoo Convention)*. Espoo, 1991.
- United Nations. *United Nations Convention on the Law of the Sea*. New York: United Nations, 1982.

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

- Aksar, Yusuf. *Implementing International Humanitarian Law: From the Ad Hoc Tribunals to a Permanent International Criminal Court*. 2nd ed. London: Routledge, 2019.
- Çelik, Burak. *Turkey's Maritime Strategy and Regional Politics*. Istanbul: Bogazici University Press, 2021.
- Clogg, Richard. *A Concise History of Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Clogg, Richard. *A Short History of Modern Greece*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- *Environmental Impacts and Mitigation Measures of Offshore Oil and Gas Activities*. *Developments in Petroleum Science* 78 (2023): 313–352.
- Fouad, Khaled, ed. *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Gas, Conflict, and Energy Security*. Cham: Springer, 2026.
- Giovanelli, Maria. *Functional Jurisdiction in the Law of the Sea*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2014.
- Hale, William. *The Eastern Mediterranean in Strategic Perspective*. London: Routledge, 2016.
- Heraclides, Alexis. *Cyprus and Energy Diplomacy*. Nicosia: University of Cyprus Press, 2019.
- Heraclides, Alexis. *Energy Diplomacy in Cyprus and the Eastern Mediterranean*. Nicosia: University of Cyprus Press, 2020.
- *International Law Regulation of Offshore Oil and Gas Exploitation*. *Environmental Impact Assessment Review* 88 (2021): 106551.
- Kaliber, Alper, and Jean-François Ratelle. *Mediterranean Security and Energy Policy*. London: Palgrave Macmillan, 2022.

- Kandil, Hazem. *Regional Energy Conflicts and Strategies*. London: Routledge, 2018.
- Kirişci, Kemal, and İlke Toygür. *Turkey's New Geopolitics in the Eastern Mediterranean*. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, 2019.
- Koutrakos, Panos. *The EU Common Foreign and Security Policy: National, European and International Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- *Maritime Law Enforcement Concerning Offshore Energy Platforms: Navigating International Law Constraints and Challenges*. *Marine Policy* 170 (2024): 106370.
- Mavromatidis, Alexandros. *Maritime Jurisdiction, Natural Gas and Regional Politics in the Eastern Mediterranean*. London: Routledge, 2024.
- Mimica, Martina. "Israel's Gas Strategy and European Energy Security." *Journal of Energy Security* 19, no. 1 (2023): 80–95.
- Rougier, Joel. "Egypt's LNG Terminals and the New Eastern Mediterranean Energy Map." *Mediterranean Politics* 29, no. 2 (2024): 110–125.
- Seršić, Maja. "Liability for Injurious Consequences Arising Out of Offshore Exploration and Exploitation." *Environmental Bulletin* (2024).
- Shaw, Malcolm N. *International Law*. 8th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Stergiou, Andreas. "Energy Cooperation and Power Balancing in the Eastern Mediterranean." *Mediterranean Politics* 26, no. 2 (2021): 105–123.
- Tagliapietra, Simone. *The Geopolitics of the Energy Transition*. Brussels: Bruegel, 2020.
- Tanaka, Yoshifumi. *The International Law of the Sea*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Tziarras, Zakarias. *Gas Discoveries and Regional Security in the Eastern Mediterranean*. Thessaloniki: Aristotle University Press, 2017.
- Youngs, Richard. *Energy and Democracy in the Mediterranean*. Brussels: Carnegie Europe, 2019.

